



Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

✓
Q. D. B. V.

DISSERTATIO JURIDICA INAUGURALIS

De

USURIS,
LICITIS ULTRA
QUINCUNCES,

quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO JUVENTUTIS PRINCIPE AC DOMINO,

DN.

FRIDERICO WILHELMO,

PRUTENICI ATQVE BRENNONICI SCEPTORUM HERE-
DE DIGNISSIMO TERQVE FELICI,

IN INCLYTA ACADEMIA FRIDERICIANA

Ex Decreto Illustris Facultatis Juridicæ,

PRÆSIDE

DN. HENRICO BODINO,

S. REG. MAJ. BORUSS. ET ELECT. BRAND. CONSI-
LIARIO ECCLESIAST. IN DUCATU MAGDEB. GRAVISSIMO, PRO-
FESSORE JURIS ORDINARIO CELEBERRIMO,

PRO LICENTIA

Summos in utroque Jure Honores & Privilegia
DOCTORALIA rite capeffenda,

Die XVII. Junii An. MDCCI. horis ante & pomeridianis
IN AUDITORIO MAJORI

Publicæ Eruditorum disquisitioni submittit

HENRICUS MEYER, A. F. Saxo-Brem.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY



STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY



**INCLYTÆ REIPUBLICÆ BREMENSIS
PATRIBUS CONSCRIPTIS**

VIRIS

Magnificis, Excellentiss. Nobiliss. Ampliss.

Consultiss. Prudentissimisque

DN. PRÆSIDI,

DN. CONSULIBUS,

DN. SYNDICIS,

DN. SENATORIBUS,

PATRONIS ac MOEGENATIBUS SUIS

ÆTATEM DEVENERANDIS.



geram fere PATRES
CONSCRIPTI in Illu-
stri patriæ Gymnasio
quadriennium, cum
exteris lustrare Aca-
demias esse mea fu-
turum ratus, multum
dubitans, tandem ce-
leberrimam, quæ Halæ est videndi, famige-
ratisimosque ibidem Professores & præfer-
tim illustrem Dn. STRYKIUM audiendi stu-
dio accenderer: cum quòd hujus Viri ad-
mirandam perspicuitatem & vere solidam
doctrinam eruditus orbis dudum faceret
maximi, tum quod has ejusdem virtutes
Jcto dignissimas publica scripta tacito sed
amplis-

amplissimo & luculentissimo testimonio
comprobarent & undiquaq; loquerentur.
Atq; ita motus huc perrexi, ubi cum eousq;
studia mea absolverim, ut de suscipiendis
mediter peregrinationibus, Musis his vale-
dicere specimine volui, idque de more po-
pularium meorum publice. Non autem
de more, nec temere est P. C. quod tenue
hoc specimen Magnificis, Amplissimisque
Vestris Nominibus inscribendum statue-
rim, cum probe intelligam, quibus Nomi-
nibus Vobis omnibus, & inter eos Magnif.
Dn. Præfidi DWERHAGEN, obstrictus sim,
cujus illustria in Patriam merita, ut silentio
eolo observoq; ita paternam vere benigni-
tatem nunquam satis prædico: & necessa-
rium duxerim beneficium Dn. Cos. ab A-
SCHEN favorem devinctissima animi de-
claratione recolere, & me singulis Vobis,
PATRES CONSCR. ob insignem benevo-
lentiam qua me semper honorastis, obser-
vantia & cultu deditissimum ostendere.

Quo igitur his conatibus meis benignius
consulatur vestrum præsidium & auctori-
tatem imploro quam possum humillime,
rogoque Vestrum favorem bonitatemque
mihi prorogantes studiis meis bene velle
institutumq; meum pro voluntate Vestra,
qua estis in Musas propensissima benigni-
ter interpretari haud gravemini. Perspecta
vestra humanitas me hæc manu obsequi-
osa scribentem omni metu liberat & vestri
patrocinii favorisque reddit certissimum,
quibus ut diu mihi meisque uti liceat De-
um Opt. Max. veneror, ut florentes fortu-
natique in florente Republica vivatis, quo
& saluti & emolumento Patriæ per Vos
magis magisque consulatur.

MAGNIF. ET AMPLISSIM.
NOM. VESTROR.

Halæ Hermundurorum

an. 1701. m. Junio

obsequentissimus

AUTOR.



CAPUT I.

De definitione nominali & reali, Usuræ, Fœnoris & Interesse.

SUMMARIÆ.

1. **D**ispositio hujus Capitis.
2. Etymologia vocis Usuræ.
3. Germanis quomodo appelletur usura.
4. derivatio fœnoris.
5. inter esse quid sit.
6. in actionibus privatis quomodo accipiatur.
7. quandoq; appellatur utilitas.
8. utilitas sumitur hic specialiter.
9. interesse stricte sumptum quid operetur.
10. definitio ejus quod interest.
11. an possit in definitionem deduci.
12. vera descriptio ejus quod interest.
13. quam alii probant.
14. alii improbant.
15. dissentientes refutantur.
16. usura in genere quid sit.
17. accessio quomodo hic sumatur & quid operetur.
18. usura in quo consistat.
19. usura in genere sumpta quot habeat species.
20. usura in specie sic dicta quomodo definiatur.
21. descriptio fœnoris.
22. quomodo contrahatur.
23. quid si ad alium contractum quam mutui accedat operetur.
24. fœnus quotuplex.
25. nauticum quid sit.
26. quid olim & hodie circa hoc juris.
27. ejus

2 CAPUT. I. DE DEFINITIONE NOMINALI

- | | |
|--|---|
| 27. ejus affines. | Etia quid operetur. |
| 28. quasi nauticum. | 41. item usura respectu interesse |
| 29. Et terrestre fœnus quid sit. | 42. definitiones usura, interesse |
| 30. necessitas distinctionis usura & fœnoris. | Et pœna repetuntur. |
| 31. quomodo differant. | 43. interesse Et |
| 32. cur illa differentia introducta. | 44. usura circa quod versentur |
| 33. differentia inter hoc Et id quod interest. | quando debeantur, quomodo astimentur. |
| 34. quibus accedat pœna. | 45. quid profit opinio usuras non qua tales d. ut interesse deberi. |
| 35. distinctio pœna Et usura. | 46. Recessus Imperii Et. |
| 36. item usura Et interesse. | 47. Jus Saxonicum de hac materia quid statuant. |
| 37. ut Et interesse Et pœna. | 48. pœna Et interesse quomodo differant. |
| 38. quandoque hæc vocabula in unum omnia coincidunt. | 49. Usura quomodo dividantur Et in hac dissertatione tractentur. |
| 39. hinc eorum distinctio observanda. | |
| 40. pœna stipulationibus adje- | |

§. I.

DE usuris licitis ultra quincunces inaugurali hac disputatione pro ingenii modulo acturus, juxta admonitiones Jcti in L. 1. ff. de just. Et jur. Et L. i. ff. de reb. cred. antequam ulterius progrediar ipsam vocabulorum notationem & rei definitiones præmittam, ostendendo (1) Ethymologiam usurae, fœnoris & ejus quod interest. (2) Definitionem harum partium & (3) justam differentiam usurae fœnoris & interesse.

2. §. II. Quod attinet Ethymologiam certum est Latinis Usuram ab usu seu utendo, sicuti fructus à fruendo vocari quod probat L. 60. pr. ff. pro soc. L. 58. §. 6. ff. ad SCt. Trebell.

Weserb.

USURÆ FOENORIS ET INTERESSE.

3
 Wesenb. *in par. ff. tit. de usur. n. 1.* & Varro lib. 4. de ling. lat. à pendendo, inquit, usura quod in fortem accedebat impendium appellatum, quæ cum accederet ad fortem, ex usu usura dicta, ut fors quod suum sit sorte. add. Isidorus 5. Originum c. 25. quorum Philologorum Ethymologiam non obscuri plerumque nominis & ingenii Jcti sunt amplexi quos inter Duarenus *de usur. c. 1.* Bronchorst *de usur. c. 1. n. 27.* Donellus, Borcholt, Hottomannus, Treutlerus & alii. Germanis vocatur Zinse / quasi merces pro usu pecuniæ. Wehner, *in obs. pract. Lit. 2. in verb. Zinse.* Fœnus autem derivatur à fœtu, eò quod usura & fœnus sint quasi partus pecuniæ. Gell. *lib. 16. c. 4.* Interesse vero, (quo vocabulo omnes fere interpretes in nomine substantivo contra tradita Amyl. Ferret ad *L. un. C de sent. quæ pro eò, quod inter. n. 1.* recte utuntur vid. Anton, Fum. *tr. de eo quod interest.* Rebuff. ad *dict. L. un Trent. V. 2 d. 23. tb. 4. lit. B. Um. disput. 21. de process. tb. 10. n. 56.*) ita compositum est, ut sit quasi in re est, quod pronomina hæc adjuncta probant, quæ cum hoc verbo construuntur, mea, tua, nostra, vestra. Dicimus enim interest mea, quasi in re est mea, seu quod ad rem & utilitatem meam pertinet. *L. 8. §. 1. ff. de edend. L. 55. ff. ad L. Aquil. L. 14. §. 1. ff. de serv. corr. L. 5. §. 1. ff. de præscript. verb. & passim.* & ita in actionibus privatis, in quibus venire dicimus quod interest, illud intelligo. Inde est, quod illud, quod interest, utilitas à juris authoribus passim nominetur *L. 2. pr. §. ult. ff. de eo quod certo loco. L. 21. §. 3. ff. de act. empt.* add. Petrus Rebuffus ad *L. un. C de Sent. quæ pro eo, quod interest* Hottomannus *disput. de eo quod interest. cap. 1. §. 1.* qui paulo aliter hæc persequitur. Quia autem utilitas illa interdum etiam rem principalem concernit, præcavendum hic, quod præcipue hujus loci sit illa significatio specialis sive respectiva ad differentiam rei

4 CAPUT. I. DE DEFINITIONE NOMINALI

8. seu debiti principalis, sive accessio extrinseca ob damnum acceptum vel lucrum amissum, aut id, quod extrinsecus accedit in damno emergente, lucroque cessante *L. 70. L. 74. §. 1. ff. de evict. L. 5. §. 20. ff. de rat. & rat. distrab. l. 50. pr. ff. de furt. L. 4. in fin. ff. de act. empt.* Et sic id quod interest stricte hic sumptum non comprehendit rem ipsam, nec pretium vel æstimationem nec etiam accessionem naturalem sed tantum comprehendit damnum vel lucrum occasione moræ emergens vel cessans extrinsecus sc. præter rem principalem & ejus causam. Caball. *de eo quod interest. n. 8. & seq. Umm. dict. Disp. 21 tb. 10. n. 56. Zoes. ad ff. tit. de re jud. n. 80.*
- 9.
10. §. III. Nunc ad definitiones rei, & primo quidem ejus quod interest, accedamus, ubi monere supervacuum videtur, posse id quod interest aliqua definitione comprehendendi. Nam licet Alciat. *ad Dict. l. un. n. 26.* de eo dubitet per *L. 24. de reg. jur.* tamen iste textus contrarius non videtur, cujus genuinus sensus est quod quatenus quælibet res, & quodlibet factum & negotium particulare intersit cujusque, non possit jure & Lege definiri, interim tamen dubitari non debet quin quid in genere sit interesse, definiri aut describi queat. vid. Philibet. Bonet. *in explicat ejus quod interest. c. 10. p. 74. Donell d. tract. v. 2. in fin.* Doctores tamen circa ipsam hujus definitionem, mirifice se torquent. Mea sententia est, quod id, quod interest, nihil aliud sit, quam damnum emergens & lucrum cessans, quod vel mora vel culpa in quacunque re sive causa contingit. Quæ definitio tanto verior cæteris quanto & ipsius definiti substantiæ & Icti Pauli *in L. 13. ff. ratam rem haber.* descriptioni conformior. Et licet non desint, qui hanc definitionem fugillent inter quos Jacob. de Aren. Anton. Guibert. *lib. 1. qv. 14. n. 12. & sequ.* & Philibet. Bonet. *de eo quod interest c. 2. eminent,* tamen ab hac injuria præter Glossam, eam vindicant Rebuff.
- 11.
- 12.
- 13.

USURÆ FOENORIS ET INTERESSE.

buff. in Gloss. Prout possibile n. 13. & seqq. Caballin. dict. Tract. 14.
n. 7. Donell. 15. Comm. 4. objectionibus autem dissen- 15.
tientium satisfieri potest ex iis quæ tractat Goedd. ad L.
81. ff. de Verb. sign. n. 4, Bachov. ad Treutl. Vol. 2. D. 23. tb. 4.
lit. c.

§. IV. Usura in genere est accessio pecuniæ ad sortem 16.
seu qualitatem principaliter debitā, ob officium mutuationis
& indemnitis, creditoris à debitore præstanda. L. 2. § 3. § 23.
c. de usur. L. 1. § 1. & passim ff. de usur. Bocer. disp. p. 1. disp. 20.
tb. 1. generis loco posui Vocabulum, Accessio per L. 12. 23. 26. 17.
pr. C. de usur. L. 43. ad SCt. Maced. quia hæc non solum allu-
viones, consolidationes, acquisitiones servorum sed etiam
usuras & in genere omnium actionum sequelas & conse-
quentias sub se comprehendit. Cujac. ad tit. ff. usur. Genus
vero restringit differentia specifica desumpta tam ab obje-
cto quod denotatur verbo pecuniæ, qua voce significatur
res quæ constat numero, pondere & mensura. L. 2. §. 3. ff.
de reb. cred. Usura enim non tantum consistit in nummis 18.
sed etiam in aliis quantitatibus d. L. 12. § 23. C. d. usur. non
tn. in corporibus L. 58. §. 6. ff. ad SCt. Trebell. quam à fine, qui
verbis reliquis exprimitur, ubi non sine ratione dixi: ob
officium mutuationis & indemnitis creditoris.

§. V. Quoniam vero Usura in genere sumpta duas ha- 19.
bet species, unam quæ nomen generis retinet, sc. usura, &
fœnus, Rub. ff. & C. de usur. Molinæus de usur. n. 4. Borch.
de Usur. c. 2. n. 1. seqq. ideo Usura in specie sic dicta definitur 20.
cum Dno. Bachovio. Dissert. 18. Aphorism. 13. quod sit acces-
sio ad quantitatem, non solum ex causa mutui sed quacun-
que alia debitam, in qua definitione explicanda non im-
morabor, cum facile ex retrodictis pateat.

§. VI. Fœnus describi potest, quod sit quantitas acce- 21.
dens ad sortem ex solo mutuo debita. Contrahitur, quo-

6 CAPUT. I. DE DEFINITIONE NOMINALI

22. ties pecunia ita collocatur ut interveniente stipulatione, tanquam res foecunda inter usurium seu foetum pariat atque producat, & statim à tempore contractus, & si creditoris nihil intersit, currere incipit adeoque merum lucrum est. Vultejus *in jurisprucl. Roman. lib. 1. c. 44. num. 87. & seqq.*
23. Hottomann. *de usur. c. 1.* si autem ad alium contractum quam mutui accedat aliquid praeter sortem non lucri causa, sed ne in damno versetur creditor dum se re interea carere necesse habeat, usura est, non foenus, Bachov. ad
24. Treutler. *Vol. 2. disput. 3. tb. 2. lit. C.* Foenus hoc vulgo duplex constituunt, sc. nauticum & terrestre, quibus aliqui
25. addunt quasi nauticum; Nauticum dicitur, quod pro pecunia (etiam merce ex ea comparata *L. 1. in fin. ff. de naut. foenor.*) trans mare vehenda solvitur hoc pacto & lege ut periculum in mari casu contingens sit creditoris vid. Strauch.
26. *diff. 18. apb. s.* quod foenus olim in infinitum stipulari licebat, teste Paulo 2. *sentent. 14.* hodie tamen jure novellar. ultra centesimas nihil quicquam peti vel accipi debere *Nov. 110.* multi statuunt & per hanc *Nov. 106.* abrogatam esse contendunt. Posset huc quidem commode referri contractus assecurationis & Bodmeriae, quae cum foenore nautico magnam ἀναλογίαν & affinitatem habent, quia verò hac de re dicendi forte in Capite ultimo occasio dabitur, jam supersedeo; interim tamen videri possunt de contractu assecurationis Struv. *Exerc. 25. tb. 46. seqq.* Grot. *lib. 2. de J. B. & P. c. 12. n. 3. in fin.* Stypman *de jure maritim. p. 4. c. 7.* de Bodmeria vero extra Stypmann. *d. l. c. 7.* Salmas. *de foenor. trapezítico p. 95.* Quasi nauticum est si quis pecuniam ei qui non navigat, e. g. piscaturo in piscaturae apparatus, mutuo dedit, ut in periculo creditoris sit. Sichard. *ad tit. C. de naut. foen.*
29. *n. 3.* Foenus terrestre est, quando non creditur pecunia navigaturo sed aliis forte si creditor periculum transvectionis
- nis

USURÆ FOENORIS ET INTERESSE.

nis per loca prædonibus infesta suscipit. Cujac. *in parat. C. de naut. fœnore*. Strauch. *in all. diff. 18. tb. 15.* ubi hanc materiam accuratissime interpretatur.

§. VII. Ut vero eo facilius in explicatione hujusma- 30.
 teriæ progrediar, usuram à fœnore & eo quod interest di-
 stinguendam esse reor, utpote quâ distinctione neglectâ
 totum argumentum cimmeriis iuvolvitur tenebris. Et qui-
 dem pro parte ex supra deductis jam patescit, usuram in
 genere sic dictam a fœnore ut genus & speciem, ab usura
 in specie autem tanquam speciem à specie differre. Sed 31.
 quia in definitione fœnoris dictum quod ex solo mutuo
 oriatur, Usura in specie vero definita quod sit ad sortes ex
 quacunque causa accessio, videtur hanc in pecunia mutuo
 data à fœnore nihil differre: Sed responsio in promptu
 est ex *L. 17. §. 3. ff. usur*: Nam differt utique a fœnore in hoc,
 quod illa sc. usura non tam propter lucrum accipientis, quam
 propter moram non solventis infligatur vid. *Wisenbach.*
part. 1. disp. ad ff. disp. 22. tb. 2. Ulteriores differentias sup-
 peditat *Hotomannus tract. de usur. Cap. 1.* Ubi dicit inter u-
 suram & fœnoris petitionem multum interesse: Illa enim,
 uti jam pro parte dictum, non ob lucrum & quæstum, ve-
 rum ob solius damni creditoris compensationem introdu-
 cta; hoc vero ob solum lucrum uti patet ex *L. 17 §. si pu-*
pillo ff. de usur. Illa, quod nostrum esse petitur: hoc, quod 32.
 est alterius. Illa, in debitoris commodum; hoc solius cre-
 ditoris lucrum spectat.

§. VIII. Et ex hac differentia inter usuras & fœnus 33.
 patefiet etiam differentia inter hoc & id quod interest, si
 sc. interesse hoc cum usura conferatur, & in quo differat,
 ostensum sit. Ubi *Dd.* si quando collationem harum par-
 tium instituunt plerumque tertiam, pœnam sc. addere so-
 lent. Quæ igitur inter usuram, pœnam & interesse sit dif- 34.
 feren-

8 CAPUT. I. DE DEFINITIONE NOMINALI

35. ferentia dispiciamus. Quod pœna & usura distinguantur docet *L. 47. ff. de act. empt. L. 13. §. ult. ff. de pignor. L. 8. §. il-*
36. *lud. ff. de lib. legat.* quod usuræ & interesse distinctæ sint species, videre est ex *L. 2. §. ult. de eo quod certo loc. l. 52. ff. pro soc. l. ult. ff. de peric. & comm. rei vend. Cap. dilect. extr. de foro compet.* Imo quod etiam interesse & pœna differant, demonstrat *L. 38. §. alteri ff. de verb. sign. §. alteri Inst. de inutil. stipul.* Veruntamen sæpius contingit ut idem sit usura &
38. pœna *L. 11. L. 44. ff. de usur. L. 40. ff. de reb. cred.* ut idem sit usura & interesse *L. 60. ff. pro Socio L. 29. ff. de Ædit Edict.* ut idem sit pœna & interesse *L. ult. de eo quod cert. loc. L. 19. §. 1. ff. jud. solvi.* Item ut interesse, pœna & usura uno pœnæ nomine appellentur *all. L. 40. ff. de reb. cred. Giphian. ad L. un. C. de sentent. qua pro eo quod indereft.* Cum ergo hæc
39. ita se habeant notandum est inter hæc tria discrimen, & explicandum quomodo à se invicem distinguantur, ubi præliminariter notandum quod quamvis de Jure Civili, id quod factò vel mora alterius alicujus interest peculiari actione peti potuerit, cum tamen hujus probatio sæpius difficilis inveniatur vel creditores nimis immoderate illud
40. æstiment *vid. L. ult. de per. & comm. rei vendit.* Itaque quemadmodum pœna, stipulationibus adjecta circumscribit id quod interesse nomine peti poterat *l. ult. ff. de præst. stipul. §. ult. inst. de Verb. obl.* similiter usura à LL. instituta est ut id,
41. quod interest, terminet, ne amplius interesse probare necesse sit. *Hotomann. Disp. de Usur. c. 5. & 6. & ad tit. ff. de Usur.* Ex quibus jam aliqua differentia inter usuras & id quod interest apparet, sc. quod illa magis vicem ejus quod interest obeat ac in ipsius locum sit surrogata. Antequam
42. vero reliquas quoque differentias strictim colligam, repetendum erit, quod Usura, uti exposui, sit pretium usus pecuniæ sive quantitatis debitæ. Interesse autem sit quanti æstima-

CAP. I. DE DEFINITIONE NOMINALI 9

æstimatur damnum acceptum vel lucrum amissum, pœna vero sit, quicquid debetur ex eo quod factum est, quod fieri non debuit, vel factum non est quod fieri debuit. *L. 2.3. de reg. jur. L. 37. L. 40. ff. de transact. §. ult. 7. de verb. obl.* Ex quo si differentia non satis patet, notandum porro, quod 43. interesse versetur circa rem cujuscunque generis, exceptâ ea quæ in quantitate posita est *L. 3. ff. de in lit. jur. l. ult. ff. de peric. & comm. rei vendit. Vult. lib. 1. jur. Rom. c. 44. n. 63.* Usura autē sit ea accessio quæ proprie circa quantitatem versa- 44. tur Hotomann. *de Usur. c. 2. Vult. d. l. n. 67.* Usuræ interdum à tempore contractus statim debentur. Interesse demum à tempore commissæ moræ aut culpæ Bachov. *Vol. 2. Trent. D. 3. tb. 1. lit. a.* Usurarum autem modus lege definitus *L. 1. ff. de Usur. L. 26. C. de usur. Wesenb. in Paralit. ff. de Usur. n. 8. Tabor de Alterotanto p. 2. art. 5. n. 3. & 4.* Secus se res habet cum, eo quo interest, illud enim modo tanti quanti res est, modo majoris æstimatur. Ita tamen ut casibus certis duplum, in quo etiam simplum contineri communis opinio est veri pretii excedi non debeat, in casibus vero incertis æstimatione ejus tota judicis arbitrio relinquitur. *L. un. C. de jud. ideoque interesse penitus est incertum. L. 24. ff. de Reg. jur. l. ult. ff. de Prætor. stipul. add. Struv. in Syntagm. Jur. civ. Exerc. 45. 44. §. 5. Strauch. Diff. 18. aph. 20. & 21. ex quo simul patescit quid sentiendum de opinione Ernesti Cothm. Vol. 2. resp. 52. n. 261. & Finkelt. obs. 40. n. 16. Berlich p. 2. c. 38. n. 8. sententium hodie usuras non quâ tales sed quâ interesse peti ac deberi, cum differentia tam ex supra allegatis quâ aperte ex 46 Recess. deput. de anno 1600. §. So viel nunze. imo ex jure Saxonum ubi usuræ in concursu Creditorium post sortem de- 47 mum adjudicantur, quod fieri non posset, si ut interesse deberentur, satis clara sit. add. Moll. lib. 1. semestr. c. 28. Czov. lib. 4. Resp. 50. per tot. Franz. lib. 2. ref. 10. n. 18. seqq. Pœnam 48*

IO ET REALI, USURÆ FOENOR: ET INTERESSE

quod attinet, licet cum interesse magnam habeat affinitatem proprietatem ab eo distinguitur, nam pœna certa est *L. 68. ff. de v. o.* interesse a. incertum uti jam diximus

49 §.IX. Sed hæc ne paginæ nimis excrescant, sufficiat de differentia inter usuras, foen9, interesse & pœnā! nunc igitur huic cap. colophonem in ponam postquā tribus saltē verbis indicavero usuræ generalem divisionem; & quidem ex vera & pia sententia quorundam Theologorum ac ICtorum, dividuntur in mordentes sive contra Christianam charitatē pugnantes & non mordentes. Illas respectu debitoris voco si quis à tali paupere, qui ostiatim victum quærit, usuras petat, respectu creditoris, si quis plus justo & ultra legitimum modum ac cum debitoris, licet divitis, damno usurarum nomine quid accipit. Has v. non mordentes appello si quis respectu ab his difficultatibus & usuaria pravitate liber est. vid. pluribus *Matt. Coler. de proc. execut. p. 1. c. 10. n. 42. & seqq. Cothm. conf. 92. n. 34. & seqq. vol. 2. Donell. de usur. c. 1. n. 5. Hackelm. Illustr. qv. disp. 12. tb. 16. Latherus de Censu lib. 3. c. 23. n. 81. & seqq.* Hac igitur distinctione tanquam justa & æqua retenta in sequentibus capitibus demonstrabo: usuras Christianam charitatem & dilectionem proximi mordentes & arrodentes justumq; modum in Legibus publicis ab iis qui jura condendi legis habent, latius determinatum excedentes tantum, haud vero reliquas, intra ista septa manentes. Divino, naturali, gentium, Canonico Civili, Novellarum, Constitutionum Imperii, consuetudinario & statutorio jure prohibitas esse.

CAPUT

C A P U T II.

Demonstrans quasdam Usuras Jure Naturali Gentium & Divino esse licitas.

SUMMARI A.

1. *Jvs Naturæ quomodo hic sumatur & an usura jure naturali prohibita.*
2. *Explicatio juris divini.*
3. *Opiniones Theologorum Jurisconsultorum & Philosophorum.*
4. *Quenam sententia Ratisbonæ approbata.*
5. *J. Naturali quasdam usuras licitas esse probatur.*
6. *Rationes adducuntur cur hoc factum.*
7. *Quid operentur hæ rationes.*
8. *Dissentientium opiniones recensentur.*
9. *Illorum decisio.*
10. *Jure Divino vetitas esse quasdam usuras, affirmatur.*
11. *Quomodo illud intelligendum.*
12. *Probatur jure divino licitas esse.*
13. *Deus gentibus permisit petere usuram.*
14. *Demonstratur quenam usuræ prohibeantur.*
15. *Mea sententia.*
16. *Ipse Salvator usuras tanquam rem laudabilem approbat.*
17. *Lutheri ut & Melancthonis sententia.*
18. *Jure Gentium licita sunt.*
19. *Apud multos gentes olim in usu fuere.*
20. *Quorsum pertineant quando gentium LL. prohibita.*

§. I.

Antequam vero materiam propositam & in priori capite dispositam aggrediar, ostendendum hoc capite Usuras quasdam Jure Naturali, Gentium, & Divino esse licitas, ubi operæ pretium erit pro faciliori intellectu, ambiguitatem vocis juris naturæ, ante omnia breviter explicare, quam hoc loco non aliter quam pro regula charitatis & quidem in sensu magis negante quam affirmante accipio, ut sensus sit quasdam usuras non esse contra regulam charitatis naturaliter omnibus hominibus ex voluntate Dei creatoris, propter necessariam omnium conservacionem debitam.

12 CAP. II. DEMONSTRANS QUASDAM USUR.

2. §. II. Per Jus Divinum vero jus illud sacris literis contentum seu positivū intelligo, idq; tam morale juxta præcepta Decalogi, quæ, remoto promulgatore Mose, tam Christianos & omnes gentes quam Hæbreos obligant, quam quod in specie Positivum vocatur, quod Deus ex singularibus circumstantiis, extra communis moralitatis rationem fieri jusfit.

3. §. III. Præmissis hisce ad ipsum thema me accingo: Ubi quidem diffiteri non possum, multos Theologos non solum sed etiam Politicos, ICtos & Philosophos statuisse Jure Naturæ & Divino, omnes usuras esse illicitas. vid. Martin. Luth. *in Homil. mag. de Usuris anno 1519.* Philipp. Melancton. *in Catech. magna ad præceptum 7.* Culman *in exam. Theolog. sub tit. de Usuris.* Hemminus *in Enchirid. Theol. cl. 4. c. 6. sub tit. Contractus.* Wolf. Muscuh *in tr. de Usur ad Psalm. 15.* Beza *in Epigramm. p. 253.* Quorum sententiam superioribus annis Ratisbonæ aliqui Theologi adeo amplexi sunt ut etiam hæreticos pronunciarint qui cujuscunque usuræ defensionem susciperent vid. Heigius, *quest. 1. n. 19.* Imò extra hos & plures alios Theologos, non desunt quoque ICti & Philosophi, qui eandem quo ad Jus Naturæ fovent opinionem vid. Aristot. *lib. 1. Pol. c. 6. & 7.* Plato *lib. 5. d. Legibus.* Cicero *lib. 2. de officiis in fin.* Marcus Cato *de re rustica in pr.* Alex. ab Alexand. *lib. 1. geneal. dicit.* quos cum pluribus aliis allegat. Petr. Heig. *qv. 1. n. 10. & seqq.* Latisime Covarr. *var. resol. c. 1. n. 5.* Menoch. *de arbitr. jud. quest. §. 4. cas. 398.* His tn. non obstantibus immota manet veritas (1) Jure naturæ quasdam Usuras sc. eas quæ abusu carent esse licitas.

5. Quod inter alia solum ex hac unica & quidem verissima ratione, quod Domino usus pecuniæ suæ, uti aliarum rerum suarum natura competat non alii, elucescit. add. Illustr. Dn. Coccejus *in disp. de anatocismo cap. 1. §. 9.* Porro dixi supra,

ex ju.

JURE NATUR. GENT. ET DIVINO ESSE LICIT. 13
 ex jure Naturæ proprie dicto id malum seu prohibitum
 quod tale est ratione objecti, hoc est naturâ talem in se ha-
 bet turpitudinem ut necessario sit vitandum nec sine pec-
 cato committi possit. Jam vero usuræ in se & simpliciter
 non sunt malum seu peccatum nec jure naturæ, sive respi-
 ciat Deum sive proximum, prohibita. ad Bachov. ad Treutl.
v. 1. disp. 3. thes. 1. lit. B. Grotius *de jure B. & P. C. 1. l. 1. n. 10.*
 quod inde elucescit (1) quia Deus eas permisit hominibus,
Deut: 23. v. 19. 20. (2) Quia lege Evangelii ab ipso Christo
 approbata *Matth. 25. v. 27.* de quibus infra, ubi de jure Di-
 vino denuo pluribus dicendi erit occasio. add. Ames. de
 Conscientia. *L. 5. c. 44. n. 13.* (3) quia apud omnes fere gentes
 moratiores fuerunt in usu ut probavit Hanius ad Wesenb.
tit. d. usuris. Et licet. (4) jus naturæ nobis inculcet, ut quæ
 nobis fieri volumus, ea omnino præstemus proximo & quæ
 huic nocent avertamus, tamen hoc jus non vult, ut alte-
 rius commoda promoveamus cum proprio nostro damno,
 unde etiam dilectio proximi non læditur si pro usu pecu-
 niæ alterius incomensationem modicum quid præstatur,
 nam si ipsa naturalis ratio obligat ad *αυτίδωξα arg. l. 25. §. 11.*
ff. de hered. petit. Si justum est ut proximus mihi faciat,
 quod sibi velit, *arg. L. 1. ff. de solut.* Si alteri prodesse de-
 beo ita tamen ne mihi noceam *L. 2. §. 5. ff. de aqu. & aqua-*
pluv. Non quoque negandum erit, pro beneficio, quale
 est mutuum aut alius contractus quem in eo cum proxi-
 mo petente, naturaliter aliquid deberi, quod autem natu-
 raliter debetur id dilectionem non ferit, cum naturæ æ-
 quitas sibi ipsi non contrarietur, & cum constet, sibi pro-
 spicere, non esse simpliciter contra dilectionem, certe se-
 quitur posse quasdam pro carentia pecuniæ suæ illæsa cha-
 ritate usuras sumere. Et si hoc (5) non permetteretur, quis
 pecuniam, quam sæpius cum summa molestia repetere

14 CAP. II. DEMONSTRANS QUASDAM USUR.

mutuam tenetur, crederet, imo cogeretur utilitatem suæ pecuniæ ad alios transferre, cum tamen natura ipsa concedat, ut sibi quisque quo ad usum vitæ potius prospiciat quam alteri acquirat, imo ejusmodi mutuans damnum incurreret, cum pecuniam mutuo datam interim in suos usus convertere nequeat, alter vero locupletaretur cum hujus jactura quod natura non permittit. *L. nam hoc natura ff. de condict. indeb.* Cum igitur (6) natura hæc non prohibeat ut societas talis, in qua unus pecuniam, alter operam ita ut lucrum sit commune, damnivero periculum alteruter eorum, non subeat, contrahatur, uti patet ex §. *de illa Instit. de societate* multominus prohibita erit constitutio usurarum, quippe quæ tam debitori quam creditori in Republica utilitatem præbet, nam si ejusmodi debitor, sicuti ipsi dissentientes concedunt, creditori ob carentiam pecuniæ præstare deberet id quod ejus interest, quod etiam in socio per *l. 60. ff. pro soc & negotiorum gestore per l. 37. ff. dicto tit.* procedit. Patet certe debitori esse utilius præstare usuras definitas lege, quam interesse quod sæpius longe excedit summam usurarum *l. ult. ff. de per & comm. rei vendite & creditori adimitur necessitas probandi interesse, quod perquam difficile. l. ult. ff. de verborum obligat.* Ex quo (7) elucescit, quod, si ejusmodi contractus, cui accedunt usuræ à Republica eliminarentur etiam utilissima commercia & omnis fides simul labefactentur, cum tamen nulla res fortius rem publicam contineat, quam fides, quæ nulla esse potest, nisi erit solutio rerum creditarum. Cicero *lib. 2. offic.* Stat igitur sententia, quod usuræ in se si abusus non accedat, jure naturæ sint licitæ, uti patet tam ex supra allegatis & adductis, quam ex iis rationibus quæ statuunt Petrus Heigius *p. 2. qv. 1. per tot. Meisn. p. 3. phil. sect. 1. c. 6. Coler. de. proc. execut. p. 1. c. 10, Cothm. Vol. 2. conf. 52. n. 33. & seqq.*

JURE NATUR. GENT. ET DIVINO ESSE LICIT. 15
Et seqq. Gylm. tom. 2. Sympb. p. 2. vot. 26. n. 11. Ames. de cas.
consc. lib. 5. c. 44. Treutl. Vol. 2. D. 3. tb. 1. lit. B. Mol. tract.
de usur. Richt. Dec. 74. Lindeman de mutuo cap. ult. n. 40.
Hahn. ad Wefenb. tit. de Usur. n. 5. quos vide.

§. V. Dissidentes quidem variis nituntur rationibus, 8.
quibus suam opinionem stabilire satagunt, quarum aliquot
hic recensere lubet, dicunt (1) contra naturam esse augere
suum commodum proximi in commodo contra *L. 66. de
condict. indebiti L. 206. ff. de Reg. jur.* (2) abducere usuras à
Lege naturæ *Matth. 7. radicata* (3) extinguere dilectionem
proximi & impedire ne homo hominem beneficio afficiat
(4) Legi naturæ repugnare quod afflicto & paupertate labo-
ranti afflictio addatur (5) pugnare contra æquitatem plus
à proximo exigere quam datum *arg. l. rogasti ff. de reb. cre-
ditis.* (6) Leges naturæ vetare ut quis Domino in vito, qua-
lis est mutuans sive debitor, ex re aliena lucrum percipiat.
L. 1. Et tot. tit. de usufr. L. 2. §. 2. ff. de reb. cred. (7) Creditorem
usuras capientem in effectu bisuum capere, nam aut acce-
pisse eas pro sorte aut pro usu sortis, si pro illa accipit du-
plicem compensationem pro eadem re, si pro usu sortis ca-
pit commodum ex hoc quod non est. (8) Constare pecu-
niam per se esse rem steriem natura sua *L. 1. Et t. t. de usur.
ear. rer.* ex re autem sterili & in fructifera lucrum facere
naturæ repugnare. (9) nummos non ad quæstum facien-
dum sed ad permutationes eo facilius expediendas esse
inventos, ergo qui usuras capit hunc ordinem hocque
utile institutum evertere studet & inde quoque esse
quod Aristoteles *1. Pol. 7.* Statuat fœnus esse nummum num-
mi ideoque maxime contra naturam esse hunc quæstum.
Verum hæ & aliæ ratiunculæ, si modo unicam in capite I. 9.
allegatam distinctionem de usuris mordentibus & non mor-
dentibus ob oculos habeamus & insuper supra allegata per-
penda-

16 CAP. II. DEMONSTRANS QUASDAM USUR.

pendamus, facile removeri possent at ne nimis excrescant
 paginæ tacite supersedeo, addatur saltem Jacobus Mœstert.
de just. Leg. Rom. novis edit. dub. 20.

§. VI. Jus Divinum quod attinet & hoc jure quas-
 dam Usuram licitas esse, supra diximus, in contrariam sen-
 tentiam multos Patres Ecclesiasticos & Theologos & Cano-
 10. nistas iuisse. Non quidem negandum jure Divino positi-
 vo sc. Deut. 23. populo Ebræo usuras, ut sc. eas inter se in-
 vicem exercerent, fuisse veritas, quoniam autem hoc ex
 speciali causa sc. ob consanguinitatem quæ inter eos inter-
 cedebat, & quia hic populus mercaturam & negotiationem
 11. non exercebat, factum, ergo eo minus statuendum, usu-
 ras in cæteris casibus esse iniquas & illicitas, quo magis
 certum, quod ibi sit sermo de fratribus tantum pauperibus
 & lex saltem repetita quæ explicanda ex *Exod. 22. & Lev. 25.*
 imò quia restringitur ad solos Judæos præceptum illud esse
 tantum politicum non morale, quod nos non stringit, cum
 præcepta politica unius populi propria sint & quamvis Gro-
 tius *lib. 2. c. 12. n. 20.* de J. B. & P. putet hanc legem Ebreis
 datam vel potius ejus exercitium Christianos inter se eo ma-
 gis decere, cum sint vocati ad majora virtutum specimina,
 attamen constat, quod licet sit moraliter honestum usuras
 vetare tamen non simpliciter necessarium, & veremur ut
 homines in hac vita ulla lege ad tantas virtutes perducì pos-
 sint. vid. *Const. Imper. Leon. 83. Salm. de Usur. cap. 20. p. 664.*
 12. Manet itaque firmum, quasdam usuras, sc. illas quæ abusu
 carent & pauperem non mordent, juri Divino tam veteris
 quam novi testamenti non esse contrarias. Hoc ut eo me-
 lius probetur ex Buxtorfi Lexico hebraico fol. 48. repeten-
 dum, quod usura & fœnus duplici vocabulo exprimentur
 per *נשך* sc. Neschch à mordendo & *תרכבת* & *תרכבת* thar-
 bet vel marbet tolerabiles usuras denotans, sicuti ergo in
 locis

JURE NATUR. GENT. ET DIVINO ESSE LICIT. 17

Locis Sacræscripturæ à dissentientibus allegatis, *Exod 22. v. 25. Deut. 23. v. 19. Lev. 25. v. 35. & 26. Ps. 15. v. 5.* per verbum Nefchech ibi positum satis denotatur, supremum Legis latorem tantum usuras mordentes sive abusum usurarum tollere & prohibere voluisse. Ita hanc intentionem sæpius appositum vocabulum Tharbeth & Marbeth satis & in super hoc confirmat, quod etiam jurare sit prohibitum in sacris paginis, cum tamen sæpius juramentum sit licitum imò necessarium, ex quo satis liquet, quod tantum abusus sit interdicitus add. *Molinæus de usur. n. 2. & 9. Petr. Frid. de mandatis lib. 2. v. 72. n. 7.* Nam si Deus simpliciter usurarum^{13.} petitionem pro peccato habuisset, neutiquam eas à gentibus sumi permisisset, quod tamen factum esse docet *Caput 23. v. 20. Deut.* add. *Heug. alleg. quest. 1. n. 33. lib. 2.* Et licet obstare videatur ex Novo Testamento *Luc. 6.* tamen ex ipsis verbis finalibus ita diligite inimicos vestros & benefacite & mutuum date nihil inde sperantes, patet, quod hic Salvator noster non de usuris sed sorte locutus sit, quasi diceret: Mutuum date pauperi egenti, quamvis nihil speretis vobis redditum iri, imo tantum beneficentiam & mutua hominibus officia præcipit, præcepto autem beneficentiæ non tolluntur ulla commercia. Add. sæpe citat. *Molin de Usuris* optime hæc loca conciliantem. Quo ad cætera vero loca in quibus obiter fit mentio usurarum e. g. *Nebem, 5. v. 7. 8. 9. & 10. Proverb. 18. v. 8. Jerem. 15. v. 10. 14. Ezechielis 18. v. 8.* minus super est dubii, quin ibi usuræ mordentes prohibitæ sint. Meam sententiam si adjicere^{15.} licet, puto in hac quæstione dijudicandum uti in omnibus actionibus moralibus, ad circumstantias probe respiciendum esse, ita ut attendatur cui pecunia sub usuris data, an pauperi an diviti, in quem usum vel utilitatem in qua summa & quomodo debeat id est, quænam usuræ stipulentur.

C

18. CAP. II. DEMONSTRANS QUASDAM USUR.

tur. Si enim nullo casu usuras salva conscientia sumere liceret ipse Salvator in parabola usuras tanquam rem laudabilem non commendasset *Matt. 25. v. 27. & Luc. 19. & 23.*

16. potius ergo illas absque peccato mortali exerceri posse præter *Franzk. Exercit. 9. qu. 4. ibique citat.* docet *Hunnius in qu. de usur. Gerb. 1. qu. Polit. 8.* Imò dissentientes ipsi in initio hujus capituli allegati fere omnes mentem suam postea declararunt, quod sc. sub sua opinione tantum comprehenderint usuras immoderatas uti videre est ex *Luthero in libello von Bucher* ubi scribit mundum sine usuris esse vel stare non posse & in *7. Tom. Jenensi fol. 405.* expresse approbat *Leges illas Codicis de Usuris.* Idemque probat magnus ille *Philippus Melanchton* in suis *monumentis clarissimis & doctissimis*, præsertim vero in epistola ad *Bugenhagen* scripta. *Brentius ad Psalm. XV. Hemming. in tr. de Lege Naturæ Chytræus in Comment. ad Deut. c. 23. & c.*
- 17.

- §.VII. Probata thesi quod scil. moderatæ usuræ jure Naturæ & Divino non sint illicitæ quoad jus gentium nullum superest dubium, cum notum sit, quod hoc jus ex jure naturæ & naturali ratione descendat, & ex jure quod DD. vocant gentium secundarium, omnes pene contractus & inter hos etiam mutuum, & eo ipso etiam ejus accessio sc. usuræ, originem traxerint. Imo apud multas gentes usuræ in usu fuerunt, uti de *Hebræis, Ægyptiis, Atheniensibus, Romanis &c.* testatur *Hahn ad Wesenb. tit. de usuris.* Imò constat ex legibus juris Romani, uti capite sequenti fusius explicabitur, olim usuras centesimas approbatas esse vide *Cujac. in L. 4. ad Papin.* sicuti notæ *Græcorum ad l. 1. ff. de Usur.* denotant, apud *Græcos* semisses in usu fuisse vid. *Scho-*
- 18.
- 19.
20. *lium*, quod *Theodoro* inscribitur ad *G. L.* Quod autem quorundam gentium Legibus leguntur vetitæ hoc pertinet ad abusum & usuras non mordentes, de quibus solis hanc disput. scribere voluisse in cap. I. jam tum ostensum est.

CAPUT III.
De licitis Usuris secundum doctrinam
Juris Romani.

SUMMARIUM.

- | | |
|--|---|
| 1. <i>Explicatio Juris Civilis circa hanc materiã unde petenda.</i> | 14. <i>Usura centesima quid sint.</i> |
| 2. <i>Jure Codicis & Novell. prohibitio fuisse Dd. asserunt.</i> | 15. <i>Quando debeantur & quomodo Jure Romano vocentur.</i> |
| 3. <i>Concilium Nicanum damnavit usuras.</i> | 16. <i>Usura ad bessem quid sint, & quibus permiffa.</i> |
| 4. <i>Lege duodecim tabularum ut & aliis Legibus permiffa fuerunt.</i> | 17. <i>Semiffes quando debeantur.</i> |
| 5. <i>Usurarum prohibitio quo tendat.</i> | 18. <i>Explicatur L.8.C.de usur.</i> |
| 6. <i>Quousq; Concil. Nicanum damnaverit.</i> | 19. <i>Adjicitur poena illorum, qui hac lege abutuntur.</i> |
| 7. <i>An Imperator hoc Concilium approbaverit.</i> | 20. <i>Excessus in stipulandis usuris quid operetur.</i> |
| 8. <i>Olim pro lubitu usuras exigere licuit.</i> | 21. <i>An & cur usura jure Civili permiffa.</i> |
| 9. <i>quod Imperator recte abrogavit.</i> | 22. <i>Quomodo distinguantur à practicis.</i> |
| 10. <i>Lex M. Luculli quo tendat.</i> | 23. <i>Lucratoria</i> |
| 11. <i>Leges de usuris quid statuerint.</i> | 24. <i>Compensatoria ut &</i> |
| 12. <i>Quis Imperator legitimas usuras introduxerit.</i> | 25. <i>punitoria quanam sint</i> |
| 13. <i>quantas statuerit atq; exigi permiferit.</i> | 26. <i>Quid de Canonistarum opinione statuendum.</i> |
| | 27. <i>Quorsum tendant Leges civiles.</i> |
| | 28. <i>Quid valeat sententia tam Imp. quam Canonistarum.</i> |
| | 29. <i>quamq; utilitatem habeat.</i> |

§. I.

Postquam in priori capite, pro viribus ingenii satis, prout puto, demonstravi usuras nostras jure Divino, Naturali & Gentium esse licitas, jam ordo postulat, subnectere, eas etiam Jure Civili Romano esse permissas;

1. Quid sit jus Civile & quibus partibus constet cuiq; notum, nec hujus loci est materiam hanc hic pertractare, videat qui vult Commentatores ad Digesta & Institutiones & inter hos Lauterbachium in *Collegio Practico tit. de Legibus.* qui eleganter hoc thema tractant.

§. II. Has autem jure Civili, Romano & quidem antiquo, item jure Codicis & Novellarum prohibitas fuisse usuras statuunt Doctores, non infimi subsellii moti testimoniis Varronis in *præfat. lib. 1. de Re rustic.* Livii *lib. VII. p. 819.* Taciti *6. Annalium*, qui docent, vetitum fuisse lege antiqua sub usuris credere, & *L. 20. C. quibus caus. notet.* & ob

3. *Nov. 121. c. 1.* in qua Novella Concilium Nicenum, quod tamen usuras damnasse dicunt, comprobatum, quemadmodum in *L. 20. fœnus* dicatur improbum. Sed cum jam tum Lege XII. Tabularum item Lege Tribunitia. Lege Julia & aliis usuram moderatam fuisse permissam testis sit ipse

5. Tacitus *alleg. lib. 6. annal.* facile patescit prohibitionem dictam notasse saltem abusum usurarum, non ipsas usuras moderatas, de quibus nobis hic sermo est, quippe quod

6. etiam *Lex 20. C. quibus caus. infam. not.* non has, sed tantum improbas, imò ipsum Concilium Nicænum non intotum usuras omnes sed saltem quo ad Clericos eas prohibeat, quod

7. Concilium quo ad usuras in super non probasse Imperatorem docet Brandm. in *diff. Jur. Civ. & Canon. fol. 699.* Cum itaque, hæc ita se habeant, non difficile erit probare; Usuras quæ jure Divino & Naturæ non penitus reprobatae etiam Jure Civili eo magis permissas esse.

§. III. Equidem certum est, cum olim usuras cuique pro lubitu exigere liceret, & hoc in causa fuerit, quod debi-
tores à suis creditoribus miris modis divexarentur, hoc mo- 8.
visse Cæsarem Dictatorem (quamvis Livius *lib. 7.* hanc 9.
sanctionem ad M. Duillium Tribunum Plebis referat) hanc
feram exigendi usuras licentiam restringere, ita ut non li-
ceret, ultra unciariam exigere de qua loquitur *l. 47. de ad-
ministr. & pericul. tut. vel Curat.* quod deinde repetitum fu-
it anno ab urbe condita 396. lege Duellia Mœnenia. teste
eod. *Liv. lib. 7.* postea anno 422. Lege Genutiaredactum fuit
ad semi unciam. Tacit. *lib. 6. annal.* deinde lata fuit alia lex
Marci Luculli teste Plutarcho *in ejus vita* ut usuræ non 10
possint excrescere ultra duplum sortis: imò usuras variis
modis esse restrictas patet quoque *ex l. 20. ff. de usur. & l. 26.
§. 1. ff. de condict. in debit.* Et expresse constitutum legibus 11.
in l. 1. ff. de usuris l. 37. cod. & l. 16. ff. mandati, quod usura in-
tra cancellas Constitutionum & consuetudinum cujusvis
Regionis & Provinciæ debeant esse inclusæ, Nihilominus
tamen, teste Molinæo *in tr. de Usuris* usurarum modus an-
te promulgationem *l. 26. C. de Usur.* mansit incertus, usque
dum plenissime huic rei prospectum & legitimæ usuræ ab
Imperatore Justiniano in jam citata *lege 26. C. de usuris* in- 12.
troducæ, & quantitas harum usurarum pro diversitate
personarum determinata.

§. IV. Quod igitur hanc Legem notabilem attinet,
constat imperatorem in illa totam materiam usurarum ad 13.
certam moderationem & metam reduxisse & voluisse ma-
ximam usuram Centesimam esse, quam quidem Seneca *lib.
7. de benef.* sanguinolentam vocat, inde tamen diæta est,
vel quod centesimo mense sortem æquet prout statuit 14.
Brunneman *ad l. 26. C. de usur.* vel quod idem est, sortis cen-
tesima pars sit menstrua usura; i. procent des Monats. vid.

22 CAPUT. III. DE LICITIS USURIS SECUNDUM

- Harmenopulum *lib. 3. Epit. tit. 7. de Usur.* Guibert. *lib. 1. qu. memorab. c. 1. & late Borch. de Usur. c. 4. n. 2. 3. 4. & seqq. &*
 15. hanc centesimam aliter solvendam noluit. nisi vel ob magnum periculum, ut in trajectitia pecunia, vel ob insignem contumaciam de qua *vid. L. fin. C. de usur. rei jud.* vel ob graviolem perfidiam, qualis arguitur in sociis & tutoribus. *l. 1. C. de usur. pupil. l. 4. C. de edific. priv.* Dixi jam hanc centesimam Senecam sanguinolentam vocasse, sed minus recte, quin potius in jure romano legitima vocatur, quia eo usque legibus foenerari licitum erat, *l. 8. C. si cert. petatur*, eaque quantitas maxima usura Romanis visa *Salmaf. de usur. c. 7.* ideoque vocantur in jure legitimæ. *l. 44. de usur. l. 4. §. 1. de naut. foenor.* Sed hæc de centesimis dixisse sufficiat. Porro permisit Imperator in dict. *l. 26. C. de usur.* usuras ad bessem
 16. vel duas partes centesimæ 8. pro centum, mercatoribus, argentariis & qui ergasteriis præsumt, cæterisque licitam exercentibus negotiationem: ex quo mercatorum ea propria & peculiaris censetur usura Illustribus personis quæ sunt proxime post Principem concessit tertiam centesimæ seu trientem usuram 4. pro Cent. reliquos omnes juslit esse contentos dimidia centesimæ, seu semisibus usuris 6. pro cent *add. l. 2. C. de usur. rei jud.* Giphanium & alios DD. ad hanc *l. 26. C. de usur.* & has usuras semisses deberi dicit Brun-
 17. nemannus *ad dict. l. 26. C.* non tantum quando usuræ sunt per stipulationem promissæ sed etiam quando debentur officio
 18. judicis sciliet in b. f. judicis. Certum ergo est per hanc saluberrimam legem non solum perpetuam moderationem omnium usurarum introductam, sed etiam omnes consuetudines contrarias antea per *l. 1. ff. de Usuris* & reliquas leges supra allegatas abrogatas, ita tamen ut si quis, contra
 19. hanc constitutionem majores usuras fuerit stipulatus, non quidem totus contractus, sed tantum excessus annulletur,
 ne

ne utile per in utile vitietur, quæ disposita inveniuntur in verbis final. dict. *l. 26. l. 20. l. 29. l. 9. ff. l. 15. l. 20. C. de usuris* vid. late differentem Gail. *lib. 2. obs. 4. § 5. ubi n. 7. inquit, meminisse oportet propter illicitam stipulationem, fortem principalem non amitti, quia pactum usurarium non vitiat contractum alias per se licitum, sed hoc pactum vitiat & pro non adjecto habetur add. Coth. lib. 1. conf. 18. n. 243.*

§. V. Sed oportune hic quæritur, si quis uti jam dictum, in stipulandis usuris excessum fecerit, an annullatio hujus pacti sufficiat, an vero etiam pœna & quâ, sit afficiendus taliter contrahens. Respond. si excessus non est enormis & consuetus sine intentione pravitate[m] usurariam exercendi, acquiescere legem in sola annullatione vid. *l. 14. de relig. § sumpt. fun. Menoch. de arbitr. jud. quest lib. 2. cent. 3. c. 226.* Sin autem contrariæ circumstantiæ adsint, tunc jure Civili simul pœnam constitutam esse quadrupli & amissionis sortis *l. 2. Cod. Theod. de usur.* imo hodie pœnam infamiæ *l. 20. C. ex quibus caus infam. irrog. Vasqu. lib. 1. illust. contro. c. 11.* etiam quandoque pro gravitate & frequentia delicti contra eos criminalem animadversionem & amissionem quartæ partis sortis locum habere. *Covarr. lib. 2. resol. c. 3. n. 2. Recess. Imper. de ao. 1500. p. 62. it. de ao. 1530. p. 235. de ao. 1577. p. 731. Gaill. lib. 7. obs. 4. inpr.*

§. VI. Sed cum ita ostenderit Usuras jure Civili, non quidem in infinitum, verum cum certa & justa moderatione esse permissas quæ moderatio nec displicuit Luthe-
ro, quando recedit iterum à Canonistis, quorum opinioni-
bus, conjectante sic Loccen. *de proc. exec. p. l. c. 10.* ab initio fuerat imbutus in Tomo Jenens. *fol. 380.* Super esse puto ut paucis perlustretur: An hoc jure ob solum mutationis officium usuræ sint concessæ? Sicuti in contemp-
ptum

24 CAP. I. DE LICITIS USURIS SECUNDUM

ptum & odium juris Civilis & saluberrimarum legum fa-
 bulantur Canonistæ. Notum est, à Practicis usuras distin-
 22. gui in lucratorias, compensatorias & punitorias: Lucra-
 23. torias dicunt, quæ propter solum mutuationis officium
 24. sine aliâ justa causâ exiguntur. Compensatorias, quæ ob
 alias justas causas nimirum propter indemnitates credito-
 ris mutuantis & debitoris emolumentum licet non stipu-
 25. latione dantur *vid. l. 11. §. 20. ff. d. act. emt.* Punitorias vero,
 quæ non propter lucrum petentium, vel ob præsumptum
 vel probatum inter esse creditoris se ex mora aut proca-
 cia debitoris infliguntur. *Vid. Wesenb. in paratit. ff. de usur.*
n. 5. & seqq. Mindan. de mandatis lib. 2. c. 72. tb. 8. fol. 438.
 Cum igitur tantum compensatoriæ & punitoriæ nostri lo-
 ci sint, nam lucratorias tanquam mordaces & fœnus im-
 probum omni jure damnatas esse jam supra dictum, nemo
 erit qui mecum non sentiat, nugas Canonistarum esse pla-
 26. ne fictas, quod non solum ipsa definitio usurarum capit. I.
 in medium allata demonstrat satis, sed etiam nullo textu
 & Lega probari potest, Imperatorem saltem respectum ha-
 buisse in concessione & modificatione usurarum ad mu-
 tuationis officium & non magis ad moderatam & æquabi-
 lem inter usurii & promiscui inter esse compensationem
 in commerciis & vita civili ita necessariam ad quod omnes
 fere leges collimasse per se patet, videatur *l. 17. §. 3. l. 14. ff.*
d. usur. l. 29. §. 2. ff. de edil. Edict. l. 60. in pr. ff. pro socio l. 42.
ff. sol. matr. l. 23. in fin. ff. de pign. act. l. 5. de dol. except. l. 21. §.
ult. ff. de donat. inter vir & usur. l. 58. §. 5. ff. ad. SCtum Tre-
bel. l. 7 ff. de adm. tut. §. 7.

§. VII. Et licet sint qui putent, ad minimum leges ci-
 viles in illo casu esse injustas, si constet, creditorem semper
 aliquam summam penes se otiosam habere, & tamen usuras
 ab ejusmodi creditore stipulatas non improbet. Sed
 cum

cum leges non ad ea quæ raro, sed quæ frequenter accidunt aptari debeant, *l. nam. Et ea ff. de legibus*, in super creditoris interesse possit domi potius sterilem & ad omnes occurrentes necessitates & casus varios necessariam pecuniam habere in promptu, non puto si hanc credere compellatur iniquum esse, si debitor qui hac pecunia utitur, & ex ea lucrum percipit, hoc cum creditore communicet, & æquabilem compensationem addat. add. Heig. *p. 2. qu. 1. m. 88.*

§. VIII. Ex quibus omnibus cum satis elucescat, nihil in Jure Civili ratione usurarum constitutum quod juri divino naturali gentium, & dilectioni proximi contrarietur, certe mera calumnia est, à pontificiis & Canonistis, quos refert Molinæus *n. 83. Et seqq.* eructata, dicere Imperatorem tantum tolerasse usuras, item effutire, leges civiles & divinas ac Evangelium invicem pugnare, iniquissimi sane sunt legum civilium censores, & certe non video, quare non consultum sit reipublicæ ad licitam quantitatem usuras permitti, quam sub speciosis ejus quod inter est (sub quo vel maximæ fraudes & usurariæ pravitates tanquam pileo deteguntur, secundum Zasium in §. 14. *Inst. de action.*) reddituum, cambiorum & montium pietatis nominibus impune in bona pauperum grassari de quibus infra pluribus dicendi erit occasio. vid. *Theff. dec. 57. Jac. Curt. lib. 3. c. 29.* Et hoc, ut eo clarius constet me convertito ad

C A P U T IV. De Usuris Juris Canonici.

S U M M A R I A .

1. Quid horum opinio proffit. 2. Quenam usura à Canonistis qui usuras damnant. *vetita.*

D

3. Quam

3. *Quam ob causam usura à Canonistis una cum usurarum nomine sint sublata.*
4. *Quousque rationes suas extendant.*
5. *Usurarum nomen sustulerunt sub alieno tamen exigunt.*
6. *Annuos redditus approbant.*
7. *Quenam sit ratio quod Dominus accipiens pignus infendum non teneatur usuras sorti imputare.*
8. *Quid commodi habeat maritus in dote oppignorata.*
9. *Ultima voluntas circa usuras quid operetur.*
10. *An usura à fidejussore exigi possint.*
11. *Quid juris circa usuras si in Reipublica utilitatem pecunia versa.*
12. *De montibus pietatis quid statuendum.*
13. *Quamq̃ utilitatem habeant.*
14. *Pontificiorum jus circa Cambia.*
15. *Item quid sentiant de usuris Judæorum.*
16. *Inter esse damni emergentis lucrique cessantis quando habeat locum.*
17. *Quousque extendant Pontificii.*
18. *An usurarum pravitas sit crimen Ecclesiasticum an ad forum Ecclesiasticum.*
19. *An ad seculare.*
20. *Aut ad forum mixtum pertineat.*
22. *Mea opinio.*
23. *An judex Laicus de hoc crimine possit cognoscere.*
24. *Jus Romanum Recessus Imperii & Ordinationes politicae de hac materia quid statuunt.*

§. I.

I. **Q**uod caput cum effato Mindani exordior, qui in lib. de mandat 2. cap. 72. n. 24. inquit. Ji qui ingenere & indistincte Usuras damnant, nec vim sacrae scripturae nec rationem conservandae societatis humanae intelligunt, quod ad Pontifices Romanos apprime applicari potest. Sunt quidem aliqui qui docent, quod sicuti ante Concilium Nicænum ad seculum usque VI. usurae

furæ de jure Canonico licitæ fuerint. *Cap. quoniam distinct.*
47. Cap. 14. q. 4. Salmasius *de Usuris c. 21. p. 653.* ita tantum,
 hoc concilio Clericis prohibitas esse, & deinde quidem
 etiam Laicis *c. 14. quest. 4. Cap. quoniam, X. de usuris.* Sed
 non hæ, de quibus nos tractamus, sed tantum mordaces
 immoderatæ & jure Civili etiam illicitæ, quod verba dicto-
 rum Capitulorum innuunt, add. Bachov. ad Treutl. *vol. 2.*
disp. 3. tb. 1. lit. D. Hahn ad Wesenb. *tit. de Usuris* quorum
 opinio non quidem destituitur ratione uti videre est apud
 Finkelt *Obs. 39. n. 10.* Quia autem communis schola Cano-
 nistarum reclamatur, vid. Panormitanus Gonzalez Tellez
 Laimann. Engel, Honoratus Lestardus de Usuris & omnes
 fere Canonistæ *ad cap. 3. & tot. tit. X. de usuris*, nos jam po-
 namus cum illis thesin hanc, Usuram omnem, imò
 nomen ipsum, sublatum esse jure Canonico & præ-
 primis *cap. 3. & 4. & toto titulo X. de Usuris*, ex ratione, quam
 Canonistæ pro forma allegant, hæc, quia usuras utriusque te-
 stamenti pagina & ipsum jus Naturæ detestatur, quam do-
 ctrinam hi Canonistæ & Pontificii extendunt non solum ad
 fructus jure antichreseos debitos *vid. cap. 1. & 2. de Usuris*
& cap. 6. X. de pign. ibique Gonzalez *n. 13. add. Rittershusius*
differ. lib. 3. c. 7. quamvis aliquot limitationes ex *Cap. 16. de*
usuris & cap. 1. de feud. subministret. Dom. Brunn. *lib. 2. jur.*
Eccles. c. 18. n. 40. & ad illum. V. Illust. præsentis Fridericianæ
 splendor ac decus D. Samuel Strykius. Sed etiam, licet
 usuræ stipulentur pro redimendis captivis *cap. 4. X. de usur.*
ibique Gonzalez & fuerint mentales cap. 10. X. de usur. quæ
 extensio in *cap. ult. in pr. X. de usuris* tandem ad eum casum
 porrigitur ut is pro usurario habeatur qui à debitore reci-
 pit aliquid ultra sortem, etiamsi in se periculum recipiat.
 Ex quo capite præcipue prohibitionem nautici fœnoris de-
 ducunt, & licet Molinæus *de usuris.* Azpilcueta Navarr. in

Manual *c. 17. n. 21.* Gonzalez ad *dict. cap. ult.* dispositionem hanc Pontificis varie detorqueant, & unus hanc, alter aliam explicationem adhibeat, tamen certum est, Gregorium quidem ex hypothese prohibitarum usurarum, improbasse fœnus nauticum, sed interpretes postea hoc contra pontificis prohibitionem iterum admisisse vid. Brunn. *lib. 2. jur. Eccles. c. 18. §. 42. aliique.*

- §. II. Esto itaque quod Pontifices misere religiosi usuras quo ad nomen sustulerint capti tamen dulci odore
5. lucri rem ipsam non improbarunt, sed multis speciosis palliis involverunt, atque ita culices excolarunt & Camelos devorarunt de quo graviter & pie conqueritur Molinæus *de usuris n. 78.* add. Ziegler ad Lancell. *lib. 4. tit. 7. §. 8.* Sic
 6. (1) approbavit annuos redditus Martinus Calixtus & Pius V. quos omnino justos & legitimos appellant Covarr. *lib. 3. resol. c. 7.* Natta *Conf. 497. n. 10. seqq.* Francisc. Vinius *de acad. 48. lib. 1.* imò hic contractus jure Civili plane incognitus est inventus à Pontificiis, nam cum hic præpostero quodam Zelo putaret usuras esse illicitas, & tamen auctis bonis Clericorum nollet proximo gratis mutuum dare, excogitavit hoc remedium annuorum reddituum vid. *cap. 1. §. 2. Extrav. comm. de empt. vendit.* (2) Sic Dominus accipiens in pignus feudum, non tenetur usuras forti imputare. vid. *cap. 1. de feud. §. c. 8. X. de usur.* ex ratione quod Vasallus in hoc casu liberetur à servitiis add. Gonzalet. *ad all. cap. 1. de feud.* (3) Sic marito per mittitur. *in cap. 6. X. de usuris ex rebus pro numeratione dotis oppignoratis fructus percipere nec doti imputare.* Canis. *de Usur. cap. 6. n. 6. §. seqq.* ex ratione quia Maritus fructus pignoris percipiat ob onera matrimonii. (4) Sic in ultima voluntate certam quantitatem sub onere solvendarum usurarum relinqui posse dicit Surd. *lib. 1. conf. 23. Hier. Gabr. consil. 155. n. 12. lib. 2.* Sic Glossa
 - 7.
 - 8.
 - 9.

ad rubric. quod autem cap. 14. qu. 3. lit. L. ultra sortem aliquid accipere dicit favore Ecclesiæ, quasi Ecclesia illud quod ex hypothese, Pontificia ex se injustum est, licitum, reddere queat. (6) Sic usuræ à fidejussore pro principali ex solutæ eodem jure licitæ exiguntur *Cap. Constitutus X. de fidejuss.* (7) Imo concedunt, Civem summis Reipublicæ necessitatibus compulsus recte pro pecunia Rei Publicæ data, usuram accipere posse ut interdum cogantur subditi fortunis suis, publicis necessitatibus subvenire Alex. in lib. 1. n. 45. solut. mat. Natta lib. 1. conf. 12. n. 5. Cacheran. decad 95. Vasquius lib. 1. illust. controu. c. 6. n. 7. Pruckman. de soluta potest. cap. 4. memb. 2. effec. 4. n. 1. & seqq. Huc quoque referenda quæ de montibus pietatis Pontificia autoritate statuta leguntur vid. Lup. de usur. p. 3. n. 80. & seqq. Molin. n. 581. Herm. Lather. de censu lib. 3. cap. 23. n. 10. & seqq. ubi eos ita describit. Itali montes pietatis ubiq; fere ad egestatem & in opiam sublevandam instituerunt, potissimum vero in civitatibus Lucensibus. Senensium & Florentinorum, his sc. legibus, ut cum filia nascitur, in ærarium pietatis pecuniam dotalem, quam valet, eodem inferat momento nec repetere possit, sed cum puella 18. annum attigerit, decuplam pecuniam maritus puellæ dotis nomine, ab ærarii quæstoribus accipiat, si centum aureos intulerit, mille ab ærario laturus sin puella prius moriatur quam nubere potuit, quod ei non licet ante 18vum illata pecunia ærario cedit, nisi patri altera agnata sit, quæ prioris jure fruatur &c. De his montibus licet in se nihil vitii alant, tamen illud improbo, quod teste Petro Gregorio Tholos de Republ. lib. 13. c. 16. n. 10. & seqq. fructus beneficiorum alicujus provinciæ, egentibus destinatæ ut plurimum in alios transferantur & quam maxime in illegitimos juxta privilegium expendantur. vid.

- ram. *all. Tholos dict. loc. & in tract. suo de montibus pietatis Romanensibus add. Befold. de arar public. cap. 6. pag. 152. &*
14. *Clas 2. Disp. polit. 4. tb. 30. (9) Sic quoque Cambia Pontificis autoritate ornata, nam in illis collybum sive lucrum non improbant Vid. Engel in jur. Can. lib. V. tit. 19. de usur n. 24. add. Bonius de censibus art. 5. n. 11. & 14. Surd. lib. 2. conf. 283. (10) Quid de usuris Judeorum gravibus & suffocatoriis sentiant DD. Pontificii & quam crudele foenus de facto probent vid. Alex. lib. 6. Conf. 8. & lib. 2. Conf. 1. 2. & 107. verbosissime contendentem Papam posse facere de peccato non peccatum; Et quid opus est recensere papiculo- rum varia pallia usurarum, notum est Canones dum prohibuerunt usuras minores, longe majores introduxisse; ad quod (11) recte refertur inter esse illud immensum*
16. *damni emergentis & lucri cessantis, quod jure Canonico & secundum omnes Canonistas non solum à tempore moræ exigi potest, per text. 2. X. de fidejuss. ubi Salicet & Castr. glossa in cap. Conquestus X. de Usur. ibique Panormitanus n. 6. Gail. lib. 2. Obs. 5. n. 14. Verum etiam de hoc quo ad interesse damni emergentis in initio contractus & ante moram expressâ certa qualitate stipulari licet. Gail lib. 2. obs. 5. n. 16. & Obs. 6. intantum ut etiam debitor ejus quod inter est si in mora solvendi fuerit, ulterius in aliud interesse, condemnari possit; licet alias usuræ usurarum jure Civili sub pæna infamiæ sint prohibitæ L. 28. l. ult. C. de usur. & usus rei jud. L. 20. ex quibus causa infam. Rota. Genuens. dec. 78. n. 16. & seqq. dec. 87. n. 8. 9 dec. 185. n. 3. imò quanti-*
17. *tatem ejus quod interesse usque ad octo in centum & ulterius ascendere Canonistæ permittunt. Rot. Gen. dec. 194. n. 3. Borg. Caval. dec. 2. n. 11. Vinc. Canoc. de locot. lit. de usur. qu. 14. fol. 228. atque ita sub specioso hoc nomine interesse maximas fraudes & fallacias tanquam sub pileo contegunt.*

§. III. Ex quo tanquam ex fonte perse fluit, quæ fuerit causa, quare Pontifex usuras jure Civili permittas & ad certa capita reductas, sustulerit & varia pallia iterum introduxerit. Peperit quippe uti ego opinor, erroris hujus principia tum legum & Elenchi usurarum crassa ignorantia, quod scilicet ex erronea sane hypothese usuras jure Divino & naturali esse prohibitas, præsupposuerint, Lynck *ad decretales lib. 5. tit. 19. §. 11.* cum tamen uti supra ostensum, neque Deum, populum, neque leges lædant, tum quia cæteris hanc negotiationem, ut eo melius thesaurus ecclesiæ augetur in videbant, ideoque in specialis concessionis Ecclesiæ favore religionis usuras iterum concedebant ut illi nempe superstitioni arcerentur, & his solis quæstus reservetur, Molinæus *de usuris n. 584.* ubi late hanc materiam recitat, tum quia præfules Romani prætendebant, nova quadam lege (de qua tamen nusquam exstat indicium) à Deo sibi solis omnium sacrorum & animarum, quo etiam referunt usuras, curam esse concreditam, tum quia omnibus Regibus Principibusque superiores se jactabant ideoque his mandatis suis obstringendi facultatem prætendebant, quam miserrimis autem fundamentis nitatur hæc Hierarchia docuit expresse Herm Conring *in tractat suo aureo de Majestate Civil. autorit. & offic. circa sacra imprimis tb. 51. & seqq.* quem omnino vide.

§. IV. Super est paucis examinare etiam illam quæstionem an usuraria pravitas sit Crimen Ecclesiasticum & 18. pertineat ad forum judicis Ecclesiastici: Notum est, quod communiter in hac quæstione enodanda, quatuor reperiantur DD. sententiæ. Prima est, esse merè Ecclesiasticum, in hanc opinionem eunt fere omnes Canonistæ, quamvis sint qui etiam fori Ecclesiasti, esse statuunt vid. Gonzalez Tellez *in lib. 5. Decret. tit. 19. n. 11. & in Can. 28. Concilii illiber.*
Fun.

Fundamentum quærunt (1) in Clement. *Dispendiosum de jud.* ubi cognitionem & causam usurarum connumerari inter causas ecclesiasticas dicunt. (2) In quibusdam textibus juris Canonici hanc controversiam mandari iudicibus Ecclesiasticis. *Cap. 1. & 2. & cap. Præterea de usuris.* Secunda opinio est. distinguendum fore inter quæstionem juris & facti, nam quæstionem juris a solo Ecclesiastico iudice decidendam, quæstionem vero facti decidi posse etiam a iudice seculari tradunt, & hujus sententiæ fundamentum est, quia ubi quæstio facti est, ibi nihil impedit iudicem secularem, quominus cognoscat, cum longe remotum sit factum ab ecclesiastico jure & spiritali, secus ubi quæstio juris vertitur, quia illa Ecclesiastica est, cum ad animæ salutem pertineat, quam sententiam tamen pauci tantum admittunt, à plurimis vero, imò à Canonistis ipsis vide Gonzalez Tellez *jam alleg. loco* rejectum, Tertia est, quod crimen usurarum ad forum seculare tantum pertineat. *arg. rubr. C. de Episcopal. audient. l. 26. ibi jubemus. C. de usuris.* cui accedit, quod Pontifex ipse in *cap. 12. de usuris* expresse mandat iudicibus secularibus, ut de usuris judicent. Quarta sententia vult usurariam pravitatem pertinere ad forum mixtum ita ut secundum *cap. 1. 2. 7. de usuris Clericis* infligat pœnam Canonicam quæ est ex communicatio &c. Laicis vero pœnam Civilem. Fundamentum quærunt in *all. cap. 12. de Usuris juratis* & textibus iis, qui docent, esse merum Ecclesiasticum crimen, quam ultimam sententiam Communis fere schola Drum., tam Pontificum quam Reformatorum, amplectuntur vid. Gonzalez *all. loco* ibique citatos. Nattam *conf. 198. n. 21.* Rolandà Valle *lib. 1. conf. 75.* Beroum. *Conf. 207. n. 9.* Decium *Conf. 18.* Lupum *all. 56. & 70.* Covarr. *lib. 2. Var. resol. c. 3.* Cacheran. *dec. pedem. 137.* Menoch, *de arbitr. jud. quest. cas. 398. n. 41.* Navarr. *ad cap. Novit. de*

de jud. not. 6. coll. 12. Reinking. de Reg. Secul. & Eccles. lib. 3. cl. 1. c. 10. in fin.

§. IV. Quamvis vero & ego in horum DD. castra ire, 21.
 & cum Dno. Brunnen. lib. 3. cap. 1. tb. 22. & Carpzovio in *jurisprud. for. lib. 3. cl. 2. n. 16. & seqq.* huic sententiæ, sc. usurariam pro vitatem esse fori mixti, subscribere satagam, tamen neque his, qui tertiæ opinioni cum Brandmullero *in manuduct. ad jus can. fol. 699.* accedunt rationes desunt quibus suam defendunt opinionem. Nam dicunt (1) Usurarum crimen ex se non est spirituale aut Ecclesiasticum, uti contendit Maracita *in spec. aur. p. 4. dist. 11. n. 8.* quia actus est injustitiæ commutativæ, unde valde affine furto *Arist. 5. Etb. 4.* & Canonistæ ipsi sub jungunt ideo titulo de furtis hanc usurarum materiam. (2) Concedunt Clarus *recept. sent. lib. 5. §. usura. n. 5.* & pro quarta opinione pugnant, quod judex Laicus possit cognoscere de hoc crimine tam criminaliter quam civiliter, quod, si hæc quæstio incidenter & per modum exceptionis tractatur, Laicus bene cognoscere & contractum tanquam usurarium annullare; & usurarios per judicem Ecclesiasticum punitos nihil minus per seculares posse cœrceri. Verum illi vel per usuram intelligunt id quod præter mutuum in vicem compensationis promittitur, vel quod rationem ejus excedit, si illud, tunc usura non est crimen sed est contractus, & utique pertinet ad judicem secularem, si hoc, consideratur quidem ut delictum, sed furto ita affine ut jure merito ejus species habeatur, ergo & ad eandem potestatem spectat, non modo damni exinde dati correctio sed & vitii usurarii vindicatio; nam licet à dissentientibus ideo crimen usurarum dicatur ecclesiasticum, quia Divina Lege & sacris Canonibus interdictum, tamen non impedit, quid esse vetitum divinâ lege & sacris Canonibus, nihilominus au-

34 CAPUT IV. DE USURIS JURIS CANONICI.

tem ejusdem cognitionem, ad judicem secularem spectare, veluti in furto, homicidio, adulterio notum, vid. Brandmullerus *all. loco ubi* hodiernæ praxi conformem dicit hanc sententiam præcipue cum etiam Ecclesiasticæ personæ judiciis Criminalibus inter esse neutiquam possint. Decianus *in tr. crim. lib. 4. c. 9. n. 123. per cap. 5. & cap. 9. pr. X. ne cleric. vel Monach.* intantum ut nec quicquam adjumenti vel auxilii pœnam dictanti afferre liceat clericis. *allegat. cap. ibique Gloss. & Canonist. X. ne Cleric. vel Monach.* Felinus *in Cap. 6. n. 11. X. de homicid.* Pergunt porro huic sententiæ subscribentes quod Legibus Romanis hæc res clara sit, quia hoc

24. ex actionibus, remediis, & pœnis de hac re constitutis pateat, item quod Recesibus Imperii aperte insinuetur, quando in ordinationibus Politicis Titulo *von wucherlichen Contracten* pœnam statuunt sed præprimis quod in quocunque superiore non solum sit jus supremæ dispensationis & administrationis bonorum Reipublicæ sed & potestas propria ad imperandum & puniendum, quod nunc minus dubii habet, cum præprimis interterritoriis Protestantium, pontificis jurisdictio suspensa sit & pertineat ad Principes cujusq; territorii. Sed ut jam dictum, missa hac opinione in hæreo sententiæ quarto loco positæ quam pro media & conciliatrice agnoscit Joseph de Lessé *decis. Regn. Arragon. 148. n. 12. Covarr. 3. resol. 3. Conf. Dn Carpzov. in Jurisp. forens. alleg. lib. 3. tit. 1. d. 2. n. 16. 17. & 18. ibique citati Doctores.*

CAPUT V.

De Praxi Imperii ratione Usurarum.

SUMMARIA.

Quam abrogaverint rigo- 2. Qua occasione.
rem Pontificum de usuris 3. Quo tempore.
non sumendis.

CAP. V. DE PRAXI IMPERII RAT. USURAR. 35

4. *Et quanam usura abrogata.*
5. *Refutatur illorum sententia, qui putant in his constitutionibus de annuis redditibus saltem fieri mentionem non de mutuo aliisque contractibus.*
6. *Ac contrarium probatur.*
7. *Usuras quincunces licitas esse ex Recesibus Imperii ostenditur.*
8. *Quanam usura mercatoribus permessa & an hæc contraria sint R. Imperii.*
9. *Recensentur opiniones Doctorum.*
10. *Constitutiones & mores quæ ultra quincunces usuras permittunt ostenduntur.*
11. *Verus sensus R. Imperii demonstratur.*
12. *Consuetudines locorum maxime circa usuras attendende.*
13. *Quæ si sint contra jus divinum è medio tollende.*
14. *An Princeps in suo territorio novas constitutiones introducere possit.*
15. *Loco usurarum annuatim sex procentum sumi posse probatur.*
16. *Ex variorum locorum consuetudinibus.*
17. *Ostenduntur casus quando ultra 6. procentum licite exigi possunt usura.*
18. *Quid in Hollandia &*
19. *Bavaria juris.*
20. *An inter esse ultra 5. aut 6. procent. excurrere possit.*
21. *Quid juris in sumendis usuris circa pœnas conventionales.*
22. *Ex affecurationibus ut &*
23. *Bodmeria quanta usurarum summa exigi possit.*
24. *Creditor agricolæ quot peti possit usuras.*
25. *Quid in Cambio.*
26. *Anticbresi.*
27. *In incerto eventu.*
28. *Usuris pupillaribus.*
29. *Et tandem in montibus pietatis juris sit & quanam usura licite ex his exigi possint latius ostenditur.*

§. I.

Resplendente Evangelicæ veritatis luce, cum Eluceret Pontificii rigoris de usuris varietas, indeque

- usuræ quædam licitæ haberentur, quatenus ecclesiæ & Dominatui clericorum utiles judicabantur uti jam capite superiori dictum, hoc ansam dedit, ut Proceres Imperii videntes quod commercii vigor & multorum necessitatibus remedia constare neutiquam valeant, nisi quoddam
1. admittatur pecuniæ lucrum, cogitarunt prohibitionibus Pontificum obicem ponere, & publicis constitutionibus
 2. huic malo mederi. Erat in proparulo, usuras moderatas à Justiniano Imperatore ad certam metam redactam à Pontifice, qui nullam occasionem Principes & Status Imperii mandatis suis obstringendi prætermittebat, rejectas & sub pallio sanctitatis & specie annuorum reddituum & interesse latenter & fatis fraudulenter fœnus illud improbum, quod Jure Civili tam severe erat prohibitum, esse iterum substitutum, ut igitur hoc pallium fraudulentum & Reipublicæ perniciosissimum, ex ea eliminaretur, & jus Civile quoddammodo in usum revocaretur factæ sunt constitutiones Imperii cum consensu omnium ordinum, uti verba sonant & quidem ex constitutionibus antiquis una (1) Wormatiæ
 3. anno 1495. pag. 30. §. Vor fünf und zwanzig. (2) Augustæ anno 1500. sub tit. von Bücherlichen Contracten. Cui (3) accessit Reformatio Status Politici in Comitibus Augustanis anno 1530. promulgata; sub tit. von Bücherlichen Contracten. in quibus illi excessus omnes qui sub specie annuorum reddituum à Pontificiis & Canonistis in locum usurarum justarum introducti & Canonizati, quæ omnes majoris elucidationis gratia in Reformatione Politica de anno 1530. specialiter enumerantur, cassantur & annullantur, non vero moderatæ usuræ juris civilis abrogantur, imo potius confirmantur, & hæc omnia repetuntur in sequentibus constitutionibus Imperii. (4) Ratisbonæ anno 1532. p. 252. (5) Augustæ anno 1548. (6) Francofurti 1577. habitis & promulgatis.
 - 4.

§. II. Et licet in hisce Constitutionibus & Reformationibus legislatores tantum annuorum reddituum mentionem faciant, indeque inferendum quis cum Mevio *p. 4. d. 205. n. 4.* putare possit ac si in mutuo & aliis contractibus usuræ essent prohibitæ, tamen minime hoc est tum quia hæ constitutiones se ex presse referunt ad jus Civile, tum quia reformatio de anno 1530. satis declaret quas usuras velit esse prohibitas, imo in subsequenti Recessu deputationis Wormatiæ habito anno 1586. expressa 5. procent. sunt deter minatæ, quod licet omnibus non placeret sed in Comitiiis Ratisbonensibus anno 1594. visum fuerit decisionem plenioram ad conventum deputationis proximum rejicere, tamen in decreto & Recessu deputatorum auno 1600. promulgato huic rei prospectum & §. 139. in specie in mutuo 5. procent constitutæ ita tamen ut cui-libet maneat licitum interesse tam ex lucro cessante quam damno emergente petere vid. Richter *de priv. cred. cap. 7. n. 4.* ubi testatur, sæpius in Camera ita pronunciatum esse. add. Hahn. ad Wesenb. *in obs. Pract. tit. de Usur.* Tandem Recess. Imperii de anno 1654. §. 174. huic rei colophonem imposuit & omnes disputationes sustulit in verbis: *Unreichend die künfftige Zins und Interesse, sollen von nunan dieselbige sie seyn aus wieder-kaufflichen Zinsen / oder vorge-
streckten Unlehen herrührig und versprochen / jedoch nach An-
weisung der Reichs Constitutionen / und weiter nichts als
5. procent alle und jede Jahre in verglichenen Terminen un-
sehlbahr bezahlet. &c.*

§. III. Ex quibus satis superque patescit, quod hodie in Imperio nostro Romano Germanico regulariter tam interesse quam usuræ 5. procent, quincunces dictæ, cum ex centenis quinque quotannis præstantur teste Gothofredo *ad L. cum quidem ff. de usuris*, sint ordinariæ,

- nam dicti Recessus ultra has nihil amplius sub nullo colore alicujus prætensi interesse permittunt, licet sit promissum vid. Czov. *pr. c. 30. d. 1.* quod etiam nisi aliud consuetudine obtineat extendunt DD. ad mercatores, Carpz. *d. 1. d. 2. Mev. ad Jus Lubec. lib. 3. tit. 1. not. 2. n. 15. & 16.*
8. Richter *p. 2. dec. 74. n. 43.* de cujus veritate tamen non sine ratione dubito *L. 26. C. de Usur.* in qua mercatoribus regulariter besse usuræ permissæ, quæ lex cum sit specialis §. 174. Recess. Imperii autem generalis non video sane qua ratione extensio supra dicta subsistere possit, cum ejusmodi lex nova generalis non tollat priorem specialem *l. 113. l. 147. ff. de R. I. arg. l. 26. l. 28. ff. de LL.* sed recipiat omnes declarationes juris communis. *cap. Ex parte ibique DD. de verb. signif.* vid. Brunnem. *ad dictam Legem 26. C. de usuris.* Quæ tamen limitatio tantum eo restringenda, si pecunia debita in lucra negotiationis sit impensa. Porro extendunt DD. supra dictam conclusionem regulariter ad usuras pupillares *ob. L. 7 §. 10. ff. de admin & peric. tutor Richt. p. 2. d. 74. n. 68.* Carpzov. *d. 1. d. 3. Tabor de altero tanto p. 4. art. §. 8.* quamvis etiam hæc doctrina limitationes patiatur de quibus infra. In tantum autem huic dispositioni Recessus Imperii in hærent. DD. ut & recte statuunt, quod id quod ultra quincunces usuras præstitum, sorti sit imputandum vel debitori restituendum Carpz. *p. 2. c. 30. d. 4.* Brunman. *ad l. 26. C. de usur.* Richter *dicta d. 74. n. 10.* Secus ac in annuis redditibus citra fraudem dictæ constitutionis debitis. Carpz. *p. 3. c. 24. d. 15.* vid. tamen Franzk. Carpzovium explicantem *lib. 1. resol. 2. n. 74. & seqq.* et in illis locis ubi consuetudine ultra quincunces plus solvitur. De qua thesi tanquam principaliori hujus materiæ jam jam tractaturus vid. Hahn. *ad Wesen. tit. ff. de usur. n. 11.* Feltman. *de juram. per borres. c. 19. n. 23.* Klock. *Tom. 2. Consil. 40. n. 138.*

Quæ cum ita sint, per se sane patet, quid per dictos Recessus ex Jure Civili & Canonico sit retentum & quid abolitum.

§. IV. Sed ut tandem deveniam ad thema quod proprie tractare proposui, nempe aliquot usuras ultra quincunces in multis Regnis & Provinciis exteris, imò in plurimis locis Imperii Rom-Germanici licitas esse, contra Canonistas & multos Doctores vid. Gail. *lib. 2. obs. 7. & 8. Covarr. lib. 3. var. resolutionem c. 1. n. 5. seqq.* Ante quam autem rem ipsam aggredior præmittendum esse reor eas constitutiones & mores, quæ ultra quincunces usuras permittunt, cum quantitas usurarum sit juris positivi, quod non semper & ubivis idem esse potest, recte observari in provinciis Teutonicis vid. Hahn. ad Wesenb. *D. 22. de usuris 1. n. 5. vers. ult. Mev. p. 4. d. 205. Brunn ad rubr. ff. de usur. sed unde hoc sit, quod contra legem publicam. sc. Recess. Imperii de anno 1654. Statibus Imperii (nam de exteris Regnis & Provinciis non est dubium) licitum fuerit introducere per legem contrariam usuras ultra quincunces, de hoc non una DD. est opinio, Mevius *indiscuss. Levam. in op. debit. sect. b. n. 17.* putat hanc licentiam oriri, ex publicorum Comitiorum dubitatione de modo usurarum, sed de hac ratione dubito, cum Recessu Spirens. de anno 1600. & ult. de anno 1654. hæc dubitatio sublata & 5. procent determinatæ sint, sed missis his & aliorum opinionibus sentientium (1) Recessus tantum loqui de usuris ex mora debitis non de iis quæ instipulationem deducuntur, (2) Constitutiones Statuum non esse correctorias sed potius confirmatorias juris Civilis, quod à Pontificibus olim in juste approbatum, (3) aliquot Status ejus Dnos. Electores Saxonie & Brandenburg, quo ad §. de usuris contra Recessum Imperii protestationes interposuisse. (4) Illud quod de facto obser-*

10.

11.

observatur in Politicis perinde esse ac si jure fieret, (5) Statutum Usuras permittens, & si de jure in disceptationem vocari queat si tamen observetur, perinde esse ac si de jure subsisteret, uti statuit & ex multis textibus & DD. defendit Cothman *Vol. 2, Resp. §2. n. 127.* Ego quid sentiam paucis ostendam.

- §. V. Et quidem quemadmodum jure vel consuetudine introduci potest, ut lucri cessantis interesse, & ad id, quod quis probabiliter in annos singulos lucrari potuisset exigi possit, sic quoque contra Recessum Imperii Statutis Provincialibus majorem determinationem usurarum de jure subsistere uti docent extra Cothmannum *citat. loco Coler de proces. execut. p. 1. c. 10. n. 62. & seqq.* Fichard. *conf. 29. n. 1. v. 1. &* alii apud Cothmannum citati. dummodo ita certa ratione nitantur & non sint contra jus Divinum & naturale ejusmodi constitutiones & consuetudines, nam reliquas & ego damno cum *Nov. 174. cap. 1. & seqq.* Myns. *cent. 6. obs. 41. n. 3. & 4.* Gail. *lib. c. obs. 31. n. 11. seqq.* quare cur Princeps Imperii majores usuras in suis Provinciis introducere & respective approbare nequeat? non sane video.
12. Nam notum est Imperii Principem vel statum jura territorialia habentem in suo posse quod Imperator in universo Imperio, quod in specie de Electoribus statuit Græv. *in Proem. pract. cer. n. 24.* de Principibus vero & Civitatibus liberis vid. Gail. *l. de P. P. n. 10. & 11.* Boc. *de Coll. c. 4. n. 5.* Meischn. *Tom. 2 lib. 1. d. 8. n. 21.* Modest. Pistor *Vol. 1. conf. 24. n. 1.* Koppen *dec. 20. n. 4.* & alii quos allegat Reinking *de Regim. secul. & Ecclesiastico lib. 1. class. 15. 16. n. 2. seqq.* ex perspicua illa ratione: quod ejusmodi status territorium suum accipiat in feudum in eodem jure quo Imperator Imperium Dauth. *de test. rubr. de mutand. test. potest. n. 86.* Sicuti ergo Imperator una cum statibus jure majestatis condit leges in universo Imperii

perio, ita quoque jure superioritatis territorialis vel quasi majestatis Principes provinciales in suis territoriis. Struy. in Syntag. jur. Exerc. 4. b. 78. & in Sintag. jur. feud. c. 6. aph. 15. Reinking alleg. loco n. 180. quæ leges Provinciales sive sint latæ de rebus Ecclesiasticis sive secularibus vid Ill. D. Stryk. in tr. suo elegantissimo de jure papal. princ. & Evangel. Carpzov. in L. Regia c. 2. sect. 2. n. 12. & 13. Otto in diff. de jure public. c. 24. p. n. 705. utique valent, ita ut non solum obligent subditos, sed etiam Camerae assessores secundum eas judicandi per Ord. Cam. p. 1. tit. 57. Gail. l. 1. obs. 96. n. 14. Myns. conf. 9. n. 18. seqq. licet ab Imperatore non specialiter confirmatae quippe quam confirmationem jam tum in ipsa investitura intervenisse puto cum Seckendorff in Teutschen Fürsten Staat p. 2. c. 1. n. 4. Imo hisce constitutionibus vel consuetudinibus insistendum licet sint præter jus commune arg. Rec. Imperii de anno 1530. §. Es soll auch ibi: nach eines jeden Landes Gelegenheit &c. add. Stamm. de Servit. personal. lib. 3. c. 8. n. 10. aut etiam contra jus commune, multo magis ergo si statuat quid Princeps, quod Legibus Civilibus Romanis, e. g. de usuris, consentaneum, Zas. ad L. Hoc Edict. ff. quod quisque jur. n. 21. & 22. Knichen. de jure territ. c. 1. n. 179. & c. 2. n. 363. Pruck. Conf. 13. n. 82. Sneid. ad Inst. de J. J. n. 87. Bruning. de var. univ. jur. spec. conclus. 51. Limn. lib. 408. n. 253. Stamm. d. c. n. 14. Gail. de P. P. c. 6. n. 1. nam multa consuetudine vel statuto contra jus commune & hujus rationem Civilem & Politicam, præsertim si uti hic non adsit clausula derogatoria omnium Constitutionum & consuetudinum introduci & recipi possunt. L. 30. §. 1. ff. de Statut. L. 1. ff. de sepulch. violat. Doct. in L. fin. C. de testam. & LL. de quibus ff. de LL. Gail. lib. 1. obs. 36. n. & 1. & seqq. ibique Græv. Mynsing. Cent. 1. obs. 29.

§. VIII. Stet igitur sententia firma quod si consuetudi-

- ne vel statuto in aliquibus locis in ductum sit, ut annuatim
15. sex procent regulariter, (nam in plurimis locis & certis casibus etiam ultra 6 procent licite sumuntur) solvantur, ea utique à debitoribus servanda, ceu docent & vivis præjudiciis firmant Czov. *in jur. Eccles. lib. 2. d. 319. n. 8. & 9. all. Mev. p. 4. d. 205. n. 9. & 10. Mindanus de mandat. lib. 2. c. 73. n. 4. Klock. Tom. 2. c. 40. n. 138.* & quidem specialiter hic 6 procent intro-
16. ductæ (1) in Electoratu Brandenb. *vid. Edictum Ele&. de anno 1573. quod refert Brunn. d. L. 26. Cod. de usur. add. Schepnitz ad Consuet. March. part. 4. t. 1. §. 1. & 6.* ibique not. Copp. *dec. 23. n. 6. Muller in Rosol. March. 115. n. 3.* quod edictum cum nonnullis aliis ampliationibus usurarum usque ad centesimas certis casibus concessas, ad omnes provincias Brandenburgicas, à gloriosissimo Borussorum Rege nuperrime die 4. Aprilis. singulari edicto, extensum. cujus verba adducere licuit. **Wir befehlen und ordnen wann Christen von Christen Geld leihen / regulariter 6. Zahler Zinse von 100. Zahler Capital hinführo jährlich gegeben und angenommen werden sollen. Wann aber ein Christlicher Kaufman von einen Christen Geld entlehnet / weil damit ein weit mehrers als den gewöhnlichen Zins gewinnen kann / mögen 8. Zahler von 100. und ein mehrers nicht gegeben oder genommen werden / unter denen die mit oder auf Wexel handeln oder Wexel ausstellen / soll das Wexel- Interesse, also wie der Cours und das Agio auch der Wexel von Zeit zu Zeit verglichen observiret redlich gehalten und bezahlet werden. Wann ein Christ einen Juden oder ein Jude einen Christen auf etliche Tage oder Wochen und Manate Geld lehnet / mögen sie aufs höchste 12. von 100. bedingen / geben und nehmen / wann aber das leihen auff ein ganzes Jahr geschicht / soll keiner von andern mehr als 8. von 100. zu nehmen concediret, sondern unter Christen und Juden / wegen der Zinsen ein Gleichheit seyn.**

(2) In Ducata Bremensi quid olim & hodie juris, vid. *L. D. von wucherlichen Contracten* de anno 1580. ibique Mevius. (3) In provinciis hereditariis & Regno Bohemæ *Böhmis. Land-Recht Lit. P. n. 1. de anno 1545. Treutl. Vol. 2. disp. 3. th. 4. in fin. Wehnerus in pract. obs. Lit. Z. in verb. Zins.* (4) In Ducatu, nunc Regno Borussiae vid. *jus provinc. lib. 4. tit. 2. art. 1. §. 1.* (5) Saxoniae & Westphaliae Provinciis extra Electoratum fere omnibus teste *Richter dec. 74. n. 5. Mindan. de mandat. lib. 2. c. 73. n. 4.* (6) In Holsatia vid. *Herm. Lath. de censu lib. 3. c. 23. n. 100. seqq.* (7) In Ducatibus Brunsv. Wolf. L. O. de 1617. §. *fonten 3.* In Hannover. de eodem anno *Hahn ad Wesenb. ff. de usuris n. 11.* (8) In Pomerania, vid. *Edict. Stetin. von Bucher §. fin. de anno 1587. & 1568. add. Gisebert in Justin. Honn. lib. 4. de act. 6. §. siquis 33. n. 13. n. 13. n. 1368. & 1369. & multis seqq.* (9) In Ducatu Halberstadiensi *Land-Gerichts-Ordnung cap. 1. §. 3.*

§. VII. Et hæc semisses adhuc hodie in usu sunt, præsertim in iis provinciis in quibus receptæ sunt usuræ ordinariae & legitimæ dantur tamen multi casus in quibus usuræ etiam ultra 6. procentum multo excurrunt & tamen licite promitti possunt imò publicæ sæpius constitutiones inveniuntur, in quibus etiam regulariter ultra 6. procentum conceduntur, uti jam allegata constitutio Regis Borussiae ostendit. Sic in Hollendia, ut omnes octo in centum, mercatores autem duodecim pro usu annali exigere possint, licitum est vid. *Grotium de Jure Belli & Pacis lib. 2. c. 12. §. 22.* Sic in Bavaria decem procentum introductas esse testatur *Wehner in pract. observ. lit. Z. in verb. Zins.* Sed & extra has Constitutiones reperiuntur casus in quibus plus ultra quincunces & semisses exigere possunt. Et quidem Primo loco sese offert Interesse seu id quod interest. Quid sit Interesse & quomodo ab usuris differat supra tractatum in

20. capite 1. Jam super est dispicere an hoc possit excurrere ultra 5. aut 6. procentum. Huic facit L. un. C. de sentent que pro eo quod interest. Et debetur id quod interest vel ex mora vel facto alieno L. 33. ff. ad l. aquil. l. 4. §. 7. ff. de damn. infecto l. 80. in pr. ff. d. furt. quod autem hoc interesse ultra legitimam usuram venire possit innuit l. 2. §. ult. ff. de eo quod certo loco vid. Zanger de exceptt. p. 3. c. 25. n. 29. 30. & 46. Berlich. p. 2. concl. 38. n. 37. Carpzov. p. 4. Resp. 50. n. 8. & quidem ex mente Justiniani in dict. L. un. in casibus certis non nisi usque ad duplum, in incertis quicquid ob moram actoris actu abest, ita tamen ut duplum ita taxetur, ut id demum æstimeretur quod actori vere abest vid. Ummium disput. 21. de usuris & eo quod interest §. 10. 11. & 12. ubi late & pro more solito erudite tractat hanc materiam Secundo magnam affinitatem cum hoc interesse habent
21. pœnæ conventionales de quibus perplexa inter DD. est disceptatio an sit in iis dupli taxationi locus, in qua accedo negantium opinioni saltem ex hoc quod hinc certus modus Legibus non sit constitutus sic Paulus in l. 56. ff. de Editionibus scribit pœnam nos non tantum ad triplum sed etiam quadruplum stipulari posse, cui sententiam suam addit Ulpianus in l. 38. §. 17. ff. de v. O. Et hæc sententia omnino est probabilis, si modo ita intelligatur, ut non semper tota pœna, de qua conventum est exigatur, sed si manifesta iniquitas ex ea elucescat, æquitate temperetur, vel ut D. Marcus rescripsit, Stipulationis iniquitas ad modum justæ taxationis redigatur l. 17. pr. ff. de usur. quod apprime convenit verbis Justin. in dict. L. un & facile alias fraus fieri posset Constitutioni Justiniani, quod utique præcavendum & eo respiciendum ut hæstipulationes in eantur competenti moderatione vid. Treutlerum Vol. 2. D. 23. tb. 4. lit. B. in fin. ibique Bachov. Bocer. class. 6. D. 29. tb. 49. &

§ 50. Scipio Gentil. *de eo quod interest. tb. 49. & seqq.* & præprimis Fachinæum hanc thes. tractantem *lib. 1. Cap. 50.*

Tertio sequitur fœnus nauticum, ex quo originem ducunt duo inter mercatores præcipue in Hollandia & Civitatibus Hanseaticis usitatisimi contractus sc. Assesuratio & Bodmeria. Quid præcipue sit Assesuratio, quæ sint 26. ejus species & natura, hic pertractare non vacat, nec quæstionem an sit contractus, isque vel nominatus, vel innominatus, vel tantum in se & sua natura conventio seu pactum in genere uti putat Ill. Dn. Coccejus *in tr. de assesurationibus cap. 1. §. 7.* quamvis ego sentirem cum Ill. Dn. Strykio *in Caut. Contr. sect. 9. c. 5. §. 27.* & referrem ad contractus innominatos uti etiam facit Santerna *de assesurationibus p. 1. n. 7.* si, uti dictum hanc materiam ex professo tractare esset hujus loci, modo sufficiat pro nostro instituto examinare, an fœnus nauticum & in specie præmium assesurationis sive maritimæ aut terrestris ultra 5. aut 6. percent possit extendi? Causa hujus fœnoris præcipua sita est in periculis, quæ sustinet creditor, nam, ut cum Ill. Dn. Coccejo *all. tr. §. 2.* loquar, sæpe evenit ut unius horæ calamitas naufragiis tempestatibusque plurium annorum operam, sollicitudinem atque custodiam exhauriat, & congestas à multo tempore copias una prædonum ac piratarum incurso repente absorbeat, quare ad conservanda commercia nihil utilius, quam ut alii in partem hujus discriminis vocentur. Sed quantum pro hoc periculo præmium stipulari liceat nunc quæritur. Jure Digestorum nauticum fœnus, quo refertur præmium assesurationis, centesimam usuram transgredi & licite etiam ab alio, quam negotiatore, stipulari potuisse contra Molin. *de Usur. n. 103.* defendunt Cujac. *ad Paul. 2. sent. 14. §. traject.* Borcholt *de nautico fœnore c. 4. n. 1.* & quidem recte prout bene advertitur ab Ummio *disp.*

21. *ib. 9.* add. *Stypman de jure marit. lib. 4. c. 2. n. 127.* quam licentiam videtur in aliquibus locis approbasse Imperatorem in *Novell. 106.* quoniam autem secundum veriore sententiam hæc *Nov. 106.* per subsequentem *Nov. 110.* est correctæ & *L. 26. C. de usuris* in usum iterum revocata, constat de jure Justinianæo illius ævi ultra centesimas excedere non posse, quæ tunc temporis judicatæ sunt legitimum pretium in trajectitia maritima & terrestri, quippe in qua eadem ratio periculi militat per *L. 5. C. de fœn. naut.* elapso vero spatio in dicta *Nov. 106.* debitoribus indulto, non solutæ pecuniæ usuræ currunt, non quidem nauticæ, quæ periculo creditoris desunt, sed communes i. e. bestes in dicta *L. 26.* negotiantibus concessæ add. *Stephanus & Sonnemannus ad Novellam 106. Cujacius ad Nov. 106. § 110. § lib. 27. obs. 37. Rittershus. ad Nov. p. 3. c. 11. n. 7. Gudel. de jure Noviss. lib. 3. c. 3.* Sed anne moribus locorum ab hisce centesimis recedentibus quis plus vel minus in conventionem deducere potest? Negant hoc multi, puto tamen & hoc utique, habita tamen ratione temporis navigandi, locorum & periculi, licitum esse, in quam opinionem mecum descendit *Loccen. de jure marit. lib. 2. cap. 6. §. 5. fol. 173.* Ill. Dn. *Coccejus de affecuratione §. 26. Marqu. de jure mercat. c. 13. n. 69.* Ill. D. *Stryk. de C. C. Sect. 3. c. 5. §. 29. ut & Mag. D. Præf. in Disp. de jure Bodemeria.* & ita apud Hollandos talis pecunia in instrumentum quod vocatur *der Zyl-Brieff* & præfertur in concursu dem *Bodmerey Brieff* redigitur, *Marqv. lib. 2. c. 5. n. 22. § 8. n. 80.* est autem præmium affecurationis ex *Hollandia* communiter & tempore pacis versus *Thraciam* 14. procentum versus *Venetias* 13. Versus *Livoniam, Genevam & Marsiliam* 10. procentum. De *Hamburgo* versus *Hispaniam* 12. procentum versus *Africam* vero ex *Hollandia* olim. 4. vel 5. procentum & licet de

de hoc pretio periculi ex bono & æquo conveniri possit inter contrahentes, tamen hodie ex mercatorum consuetudine in Hollandia communiter sunt septem procentum vid. Schottelius *de jur. fru. c. 23. §. 6. in fin.* Bodmariam vero quod attinet, notum est, eam etiam sub pecunia trajectitia contineri, & esse mutuum ad usum navis, forte ad emendam, exstruendam vel reficiendam eam sub usuris majoribus datum, pariens privilegium exigendi. add. Stypman *de jure marit. lib. 4. c. 5.* ubi totam hanc materiam ex professo tractat add. quoque Marqv. *de jur. mercat. all. Loco.* Quo usq; antem in hoc contractu usuras stipulari liceat, non determinatum est, mos igitur regionis inspiciendus, interim hoc certum est, licere majores communibus sumere usque ad centesimas, vel ultra, quatenus longinquitas navigationis hoc contrahentibus suaserit. vid. Stypman. *all. loco n. 139.* notatu dignum est, quod navi sublata sit quoque perempta pecunia in Bodmeriam credita, nisi concurrat culpa debitoris Brunn. *ad l. 3. C. de naut. fœn. per Stat. Hamb. p. 2. tit. 14. & 18.* Ill. D. Strykius *in Comment. ad Lauterb. tit. de nautico fœnor.* Et has species usurarum sive nauticum fœnus etiam à jure Canonico non improbari docet Zœf. *in Comm. ad ff. & C. de naut. fœn.* Santerna *de affec. & spons. mercat. p. 1. n. 9. & 10.* Quinto huc quoque referri potest creditor agricolæ, qui licet ex creditâ pecuniâ ab hâc tantum 4. procentum sumere potest, ne sc. illi nimium graventur neve æs alienum carius sit alimentum vid. Nov. 32. 33. & 34. *Junctâ Auth. ad hâc C. d. usuris.* tamen si frumentum aut aliud genus frugum, sive sint aridæ sive liquidæ creditum sit, tunc potest creditor ab agricola stipulari usuram centesimam, quæ olim erat dimidia pars frugum, *l. 1. C. Theod. de usur. vid. all. Nov. 32. & seqq.* Causam differentiæ si quæris, eam positam reperies in fructuum incertitudine

dine eorumque inconstanti pretio Cujac *lib. 3. obs. 3.*
 add. Sonneman *ad Nov. 32.* ibique citatos textus & D D.
 ubi in Marchia hanc Novellam abrogatam esse & etiam
 à Rusticis usuras semisales stipulari docet Muller
Resol. March. resol. 110. n. 10. In Principat. Halbersta-
 diensi obtinet die *Muffmaß* ubi mutuo dato frumen-
 to effluxo anno ultra id quod datum, sexta pars redditur
 25. in præmium. Sextum jam locum habebit Cambium &
 præcipuum id quod D D. & mercatoribus dicitur regulare,
 quid hoc propriè sit & quibus partibus constet cum sit spe-
 cies omnium negotiationum fere nobilissima, discendum ex
 scriptoribus Cambialibus & in primis ex Raphaelè de Tur-
 ri & Scaccia *de Commerciis & Cambiis*, paginae jam non pa-
 tiuntur plura de hac nobilissima materia, nisi ea quæ ad
 propositum nostrum faciunt, addere, hoc autem certum
 est pretium sive usuras quæ voce agio indigitantur in
 Cambiis sæpius longe superare usuras quincunces & regu-
 lariter ad normam præscriptam in Emporiis vulgo *den Cours*,
 quoniam autem hac inre in omnibus fere locis cambiali-
 bus diversitas reperitur, certum quid statui nequit, sed
 stylus mercatorum cujusque loci ad quem Cambium diri-
 gitur inspiciendus ac discendus *aus den Cours-Zettel* / &
 respiciendum insuper ad nummorum bonitatem in & ex-
 tirnsecam item laborem, industriam, inpenas & pe-
 riculum vid. Bode *de cambiis th. 1.* ubi dicit Nonaginta au-
 reos Romæ tantum valere quantum centum in Hispania
 add. Scaccia *de Cambiis th. 1. qu. 7. p. 1. 48. & 49.* Inde
 est quod ipsi Pontificii in Cambiis tantam summam lo-
 co usuræ sive provisionis legitimam censeant, quam tam
 laudabilis mercatorum usus approbavit, Scaccia *de Cam-
 biis §. 3. gloss. 3. n. 11. fol. 412.* Marqv. *de Comm. lib. 2. c. 12.
 n. 87.* in Ordinatione Lipsiensi de anno 1682. regulariter per-

permissæ sunt decem pro cent *in* §, 22. vid. Ill. D. Stryk C, C. Sect. 3. c. 5. fol. 473. quæ proviſio eo magis æquitati conſentanea cum Modestinus Pistor Vol. 1. conf. 47. n. 9. ſtatuat, Mercatorem decem pro centum ſumentem non peccare. Licet autem hæc locum habeant in cambiis regularibus in palliatis autem ultra uſuras ordinarias ſumere non licet de quo teſtantur, D D. ſupra citati item Heidiger *de Cambiis* add. Edictum Potentiſſimi Boruſiæ Regis Halberſt. publicatum quod hic annectere placuit, **E**s ſollen alle Cambia regularia paratam executionem und andere effectus, welche ſolches Negotium nach ſich ziehet/ nach wie vor/ behalten / in cambiis palliatis aber terminus ad recognoscendum angeſezet/ und exceptiones in continenti liquidabiles, admittiret, auch dahin verfahren werden / wie in procesſibus executivis gebräuchlich. **G**eſtalt dann auch denen Cambiis regularibus in Concurſibus creditorum zumahlen wann das Wechel-Geld bereits vergriffen/ und nicht mehr in natura vorhanden / kein Privilegium prælationis tribuiret/ ſondern nur bloß locus inter chirographarios excepto fiſco, als welchen in contractibus ohn dem tacita hypotheca zu kömmt / aſſigniret und verſtattet ſeyn ſoll. Und weilens übrighens ein Zeithero/ inſonderheit von denen Juden/ durch das negotium Cambii der ſchändliche Wucher bemäntelt / und dadurch mancher Chriſt ruiniret worden/ ſo ſoll hinkünfftig in Cambiis regularibus, die Agio nach dem Cours deſſenigen Orts/ reguliret/ und ein mehrers/ als derſelbe mit ſich bringet / nicht genommen werden/ in Cambiis palliatis aber/ ſo auf ein Mutuum hinaus lauffen / werden hinkünfftig mehr Zinſen/ als ſonſten in mutuo, nach proportion der Zeit zuläſſig ſeyn / nicht paſſiret/ immasſen dann nach dieſer Conſtitution, nicht allein die Unter-Gerichte in decidendo, ſondern auch jedermänniglich/

lich / insonderheit die Juden / in Handel und Wandel sich also eigentlich zu achten / und derselben in keine Wege / bey Vermendung scharffen Einsehens / zu contraveniren haben.

26. Septimo consideranda Antichresis & quidem expressa, cum tacita in praxi recepta nunquam legitimum usurarum modum excedere possit, sed semper ad hunc modum legitimum sit reducenda Hahn. *part. 2. Observ. ad tit. de pign. n. 5.* Carpzov. *p. 2. c. 30. d. 40.* Rittersh. *diff. Jur. Civ. & Can. lib. 3. c. 7.* quæ expressa licet ab usuris quo admodum constituendi, quantitatem modum finiendi & ratione contrahentium differat, tamen in eo convenit quod vicem usurarum subeat, cum antichresis proprie dicatur quando creditor bonis debitoris in vicem usurarum utitur fruitur. *L. 11. §. 1. ff. de pign. l. 14. l. 17. C. de usur.* Hahn. *all. loc. Mev. in disc. Levam. inop. deb. c. 4. sect. 11. n. 27.* & in hac antichresi expressa creditor fructus loco usurarum licet earum modum legitimum excedant lucrari potest, addita tamen distinctione inter fructus certos & incertos, ita ut quo ad hos si sc. incerti sint eventu vel pretio, eos creditor lucretur etiamsi se extendant ultra modum legitimum usurarum, cujus ratio potissimum in incertitudine fructuum & susceptione periculi, des *Hazards* / consistit vid. Faber *de Error. Pragmat. decad. 9.* Conf. Carpzov. *p. 2. c. 30. d. 40.* & 41. Scheffer *lib. 1. qv. 17.* Berlich *p. 2. dec. 170. n. 25.* Lauterb. *in Comp. jur. lib. 3. tit. 7. ibique Ill. D. Stryk in not.* Et hæc incertitudo eventus facit, ut hæc conventio pro usuraria & illegitima reputari nequeat, quarum plurima exempla in jure occurrunt: quarum hic unicum Octavo loco ponam si quis indaginem, plagis positus à venatore, vel pantheram ab aucupe, aut jactum retis à piscatore (ut illud in patria dilectissima Libera Imp. Civ. Bremensi quotidie occurrit in captura salmonum) emat non rescinditur

RATIONE USURARUM.

contractus etiam si emptor duplo plus lucratus sit, *l. 8. de contr. empt. l. 11. §. fin. ff. de act. empt.* incertus igitur eventus facit ut ejusmodi contractus liciti fiant. vid. Tiraquell. *ad l. si unquam C. de revoc. donat.* Mynsing. *Conf. 2. n. 100. decad. 3.* quæ conventio in jure vocatur emptio spei sive aleæ, à qua differt rei speratæ e. g. fructus, circa quos probe distinguendum inter fructus speratos seu plane futuros, fructus in herbis & facultatem percipiendi fructus, in quibus speciebus omnibus, sicuti etiam in venditione annuorum reddituum in fructibus incertis consistente contingere potest, ut perceptio fiat ultra modum legitimarum usurarum, licet semper excessus plane considerabilis excludatur, sed hanc materiam cum Ill. Dn. Stryk. in suo incomparabili tractatu *de C. C. Sect. 2. c. 8.* ex professo solide pro more suo tractet; his non immorabor add. tamen Mev. *p. 1. d. 196.*

Nono observandum quod antea dixerim usuras pupillares non currere ultra quinque pro cent. si autem res sit cum tutore, & is pecuniam pupillarem in suos usus converterit, si negaverit habere pecuniam ad alendos pupillos, & tamen habet, si ad emenda prædia, si potuit, non impenderit, tunc utique solvit usuras majores *l. 9. §. 4. l. 39. §. 14. de admin. & periculo tutor.* item gravissimas & maximas sc. centesimas. *L. 7. ff. de admin. tut. l. 54. ff. eodem.* Borcholt *de usur. c. 4.* Mev. *ad jus Lubecense lib. 1. tit. 7. art. 7. n. 12.* Et licet Molinæus de usuris quæst. 76. tradat nec hodie sublatas esse has centesimas tamen alii contendunt *per l. 26. C. d. usur.* esse abrogatas Rittershus. *ad Nov. P. 8. c. 6. n. 21.* aliique, de quorum tamen opinione nisi mores locorum eam specialiter receperint, ex hac ratione quod lex generalis posterior non solvat priorem specialem valde dubito cum D. Brunnemanno *ad l. 1. C. de usur. pupill. add.* Christianæus *ad b. Legem & Barbosa* qui usuras usurarum in hac specie deberi

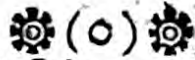
52 CAP. V. DE PRAXI IMPERII RAT. USURAR.
deberi putat de quo vide plene tractantem hanc quæstio-
nem Franzk. *lib. 2. resol. 10. n. 30. & seqq.*

Sed quia ad finem properandum Decimo & ultimo
loco hic ponam montes pietatis quæ authoritati Pontifi-
29. ciæ plus debent, quas Ill. D. Strykius *in Caut. Contr. Sect. 2.*
c. 1. §. 32. late explicat, quo lectorem remitto benevolum,
addente saltem ad huc, in his quotannis 10. 16. imo majore
rem quoque quantitatem capi posse, & quidem absque
ullo vitio vel usuraria pravitate, non licet ex hoc multa pec-
candi occasio nascatur, tamen ex accidenti fit, vitiaque per-
sonarum à vitio ipsius rei probe separanda, interim quia
fors morte creditoris perit in ejus compensationem majores
quoque usufæ præstantur quod ob incertitudinem vi-
tæ omnino tolerari posse docet Ill. Dn. Stryk. *all. loc. §. 33.*
ibique citatus Roder. *de annuis rediv. lib. 3. qu. 6. n. 8.* Pos-
sent hic quidem plures utilissimæ materiæ & quæstiones
de usuris ultra alterum tantum debitis & de jure contra
fidifragos debitores in Holfatia & Megapoli receptio ubi
cum obstagio etiam majores usuræ post moram & fidem
fractam loco interesse & pœnæ deberi innuit constitutio
Megapol. *de dato d. 23. Febr. 1621.* add. Ill. Dn. Stryk. *C. C.*
sect. 2. c. 1. §. 28. proponi, sed nec tempus nec paginæ no-
bis permittunt esse tam prolixi cumque jam dicta pro ratio-
ne instituti nostri sufficere posse videantur filum ab-
rumpo & Hic sit, gratiis devotis-
sime actis.

DEO TER OPTIMO MAXIMO.

F I N I S.





Oblectent alii se deside tempore vitæ
 Inque sinu foveant perniciofa mala,
 Multo aliter sentis, vitiis Tunamq; relictis
 MEYER, virtuti tempora grata dicas,
 Cum virtute Tibi Astræam conjungis amicam
 Quæ sic connexæ nomina clara dabunt
 Perge modo, sicut cepisti, currere rectam
 Quam monstrant virtus Eunomiesque viam
 Sic Patris Patruisque Decus, famamque tueris,
 Ipsi etiam Patriæ commoda multa feres.

Ita

Clarissimo Domino Candidato gratulatur

SAMUEL STRYKIUS, J.C.

S. Reg. Majest. Pruss. Consil. intimus, &
 Facult. Jur. Ordinarius.

IOH. PETR. LVDOVICVS,

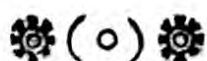
FRIDERICIANAE PROFESSOR

NOBILISSIMO atque CONSULTISSIMO VIRO

HENRICO MEYERO,

S. P. D.

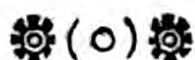
EAm mihi per tres annos, quibus alter alteri innotuit,
 tenere in studio literarum viam es visus: ut legibus
 te Romanis non ita unice mancipares, quin tem-
 poris tibi aliquid superesset, illis pariter disciplinis colen-
 dis, quæ iurisprudentiam & ornant & adiuvant firmantq;
 Habent enim illa civium Romanorum iura triste aliquid &
 horridum, nisi cultus rerum accedat, quarum notitiam tibi
 iuxta comendatam habuisti. Quæ in re sive Excell. Patrum



tuum, virum ad rempublicam regendam omni artis præsidio iustructum, fueris sequutus: sive magnorum tibi ICtorum exempla proposita credideris: sive etiam mea aliquid dederis tecum consuetudini: perinde esse potest, cum neque Te obsequii nunc pœniteat; neque me unquam pœnitere possit consilii. Inter principes Galliæ ICtos floruit quondam FRANCISCUS BALDUINUS. Scripsit is in senectute libros de IURISPRUDENTIÆ CONIUNCTIONE CUM HISTORIA. Vinculum, quo utraque disciplina cohæreret, clarius non, quam sub navis emblemate oculis exhibere aliorum sibi est visus, addita inscriptione: SI DIVIDAS, PERDAS. Tantam nempe artis suæ, id est civilium iurium doctrinæ, cum notitia historiæ curatori connexionem iudicabat: ut eiusdem necessitatis crederet; navigium dissolutum interire; & legis peritum, historiæ præsidio nudatum, naufragium pati veritatis. Et vero hæc magni ICTi doctrina ab ipsa juris prudentiæ definitione, verbis manifestis, proficiscitur. *Rerum hæc divinarum humanarumque notitia*, una parte audit, hoc vero quid est? quam accurata descriptio historiæ: altera deinde *iusti atque in iusti scientia* esse dicitur, id quod demum sibi vendicet iurisprudencia. Sacratissimo igitur Imperatore teste duæ partes, aut, quod alii scripserunt, duæ iurisprudentiæ alæ sunt: *historia*, & sigillatim dictum *ius*. Quotusquisque ergo unam earum prætermittit, ei nec mirum videatur, quod prinnulis uti nesciat; quod humi serpat, quod tritas magis, quam rectas vias sequatur. Porro si ratio legis, anima legis est; illa vero e facie reipublicæ, ingenio legislatoris eruenda, quod utrumque historia efficit; inanimam iterum jurisprudentiam illi habebunt, qui incorrupta historiæ monumenta prætermittunt. Deinde, quod olim Conringius scripsit & optimo cuique hodiernum

dienum adprobatur, ipsæ leges historiæ sunt voluntatis, a Principe circa civium actiones solenniter declaratæ. Et perfectâ forte iurisprudentiâ esset, si causas occasionesque singulis legibus ab historico additas haberemus: quam operam crediderim centum Bartolis in iure Romano eruendo fore præferendam. Proinde cum historiarum, aut studio aut neglectu iurisprudentiâ quoque aut ex-cultam aut commentis ineptissimis corruptam fuisse, nullo non tempore observamus. Vere itaque ICtus, quem supra laudavimus, iudicat: historiæ cum iurisprudentiâ coniunctio tam necessaria; quam unius corporis indivisæ partes aut membra divelli neque possunt, neque debent. Et ego quidem, pergit, nondum satis statuere potui, plus ne lucis historia ex iurisprudentiæ libris, an iurisprudentiâ ex historicis monumentis accipiat. Sed liquido affirmare possem, sic utramque comparatam, ut altera alterius poscat opem & coniuret amice. Ita enim & mihi historia mortuum cadaver, vana & inanis videtur, nisi e divino humanoque iure facta quæque rite æstimentur. Et verum fateri liceat, historia, quam omni industria tractaveram, & mihi calcar addidit potissimoque incitamento fuit; ut ad iurisprudentiâ vestram, in qua etiam nunc vigilas ago, me accingerem. In quo studio, quo altius mentem meam defigo: eo appetentior sum, ut sitim magis excitari quam restingui experiar. Video enim quantum momenti accedat solidiori iurisprudentiæ e monumentis historiarum: ut adeo nemo in hac operam perditurus sit, si recto inde tramite ad illam pergat. Tu vero, iurium Candidate Nobilissime post alios multos exemplo esse aliis potes, qui utramque Spartam non levi industria occupasti. Assiduus mihi per triennium auditor fuisti, in historicis, politicis, ac iure isto publico Germaniæ; ut exinde noti-

tiam



tiam te acquisivisse ordinum regumque cum Europæ universæ, tum Germaniæ imprimis nostræ Principum, tam sciam, quam certus de fructibus sum, quos solertia ingenia ex hoc studiorum genere reportant. Macte igitur virtute hac tua, atque in palæstra, quæ tibi exornanda nunc aperitur, ad summum iurisprudentiæ culmen felici atque erudito certamine contende. Materiam de usuris tibi hoc specimine propugnandam sumpsisti: det Deus, ut virtutis doctrinæque tuæ integram ac innocentem usuram capias, gloriam velim, auitis imaginibus tuis condignam. Vale. Halæ Hermunduror. die XII. mens. Jun. clb lccc.

Madrigal.

Est sieht man/was du bist;
Du gehest auf dem Pfad / wo deine Väter
lieffen /

Du suchest gleichen Ruhm/
Und bist nun allbereit ein herrlicher Jurist.
Du warest bey dem Buch/wenn andre Brüder
schlieffen;

Und darum hast du auch das Lob zum Eigenthū.
Getrost! gelehrter Meyr; Es sind nun güldne
Zeiten:

Minerva will dir selbst den Doctor-Hut bereitē;
Wir reden wie man sagt.

Denn

Denn sonst ist es wahr; du brauchst Minerven
nicht;
Die Weißheit ist dein Hut / die Rechte sind dein
Licht.

Mit diesem bezeugten dem Hn. DOCTORANDO
ihre schuldigste Obliegenheit

Ihro Excell. Hn. D. Hoffmanns
sämtl. Tischgenossen.

FAllor an usuras, quia res est divite quæstu,
Ultra quincunces poscere jura sinant:
Exemplo, Meyere, tuo, scio præmia laudis
Innumero censu multiplicare licet.
Nam certo & justo tu circumscribere veram,
Virtutem pretio non potes, æra potes.

*Ita Nobiliss. Dn. Candidato Fautori & populari suo
astumatiss. amicissimoque recens partos hono-
res gratulans, sui que memoriam commendans
manum officiosam testatum facit tumultuante
salamo*

C. A. HAKE, Bremâ Saxo.

MEYERUS Studium Themidi credendo recepit
Ingenii magnas, quas modo monstrat, opes.
Grata Themis sortem duplicato fœnore reddit
Doctõris mitra condecorando caput.

H

Fœnus

Fœnus honorificum magnumque Astræa rependit,
Majus fœnus erit, quod dabit alma Venus.

*Quo virtute Tua, MEYERE, ornaris honori
Hoc carmen sacrum discipit esse Tuus*

R. D. HAKE, Luneburgensis.

Das ist der rechte Weg zum Ziele wahrer
Ehren/

Den ihm Herr Meyer ist an diesen Tag erwehlt/
Da uns sein kluger Mund läßt überflüssig hören/
Was die gelehrte Welt von Zins und Bucher
hält.

Glückselig ist der so wie er die besten Zeiten/
Nicht ohne Bucher läßt und grossen Nutzen gehn/
Dem wird die Tugend selbst den Lorber = Kranz
bereiten/

Daß er kan unbeschämt in Gold und Purpur
stehn.

P. D.

